

Veiligheid op scholen in Amsterdam-West
rapport voor intern gebruik

Amsterdam, juli 1998

Amsterdams Samenwerkingsverband Veiligheid op School (ASVOS):

Essy van Dijk
Sjors Frielink

Veiligheid op scholen in Amsterdam-West

rapport voor intern gebruik

Amsterdam, juli 1998

Amsterdams Samenwerkingsverband Veiligheid op School (ASVOS):

Essy van Dijk (Van Dijk, Van Soomeren en Partners)

Sjors Frielink (Arbodienst GG&GD)

ASVOS-loket:

Van Diemenstraat 170
1013 CP Amsterdam
Tel 020 624 06 61
Fax 020 625 08 63
Email asvos@sao.nl

ASVOS-partners:

Arbodienst GG&GD
Nieuwe Achtergracht 100
postbus 2027
1000 CA Amsterdam
Tel 020 555 55 80
Fax 020 555 54 22

Centrum voor Nascholing
Wibautstraat 2-4
postbus 2009
1000 CA Amsterdam
Tel 020 599 57 50
Fax 020 599 57 77

STEINMETZ Advies & Opleiding
Van Diemenstraat 170
1013 CP Amsterdam
Tel 020 624 06 61
Fax 020 625 08 63

Van Dijk, Van Soomeren en Partners
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam
Tel 020 625 75 37
Fax 020 627 47 59

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Inleiding	3
1.2	Het ASVOS	3
1.3	Leeswijzer	4
2	Uitvoering module veilig in school	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Uitvoering module 1: leerlingenonderzoek	5
2.2.1	Vragenlijst	5
2.2.2	Procedure	6
2.2.3	Steekproef en respons	6
2.3	Uitvoering module 2: personeelsonderzoek	7
2.3.1	Vragenlijst	7
2.3.2	Procedure	7
2.3.3	Respons	7
2.4	Inventarisatie en evaluatie van reeds getroffen veiligheidsmaatregelen	8
2.4.1	Inventarisatie veiligheidsmaatregelen	8
2.4.2	Evaluatie Veiligheidsmaatregelen	8
3	Slachtofferschap	9
3.1	Inleiding	9
3.2	Slachtofferschap onder leerlingen en personeel	9
3.3	Samenhang met andere onderwerpen	12
3.4	Conclusies	12
4	Daderschap	14
4.1	Inleiding	14
4.2	Daderschap onder leerlingen (self-reports)	14
4.3	Daderschap onder leerlingen en medewerkers (slachtoffer-reports en observaties)	16
4.4	Samenhang met andere onderwerpen	17
4.5	Conclusies	18
5	Toezicht houden en ingrijpen	19
5.1	Inleiding	19
5.2	Schoolregels	19
5.3	Toezicht	20
5.4	Ingrijpen	20
5.5	Samenhang met andere onderwerpen	23
5.6	Conclusies	23
6	Opvang slachtoffers	25
6.1	Inleiding	25
6.2	Opvang slachtoffers onder leerlingen	25
6.3	Samenhang met andere onderwerpen	27
6.4	Conclusies	27
7	Veiligheid schoolgebouw en -omgeving	28
7.1	Inleiding	28
7.2	Veiligheid situaties	28
7.3	Veiligheid plaatsen	28
7.4	Samenhang met andere onderwerpen	29
7.5	Conclusies	30

Inhoudsopgave (vervolg)

8	Veiligheid en schoolbinding	31
8.1	Inleiding	31
8.2	Schoolbinding	31
8.3	Samenhang met andere onderwerpen	34
8.4	Conclusies	34
9	Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen	36
9.1	Inleiding	36
9.2	Registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen	37
9.3	Schoolbinding	39
9.4	Veiligheid gebouw/inrichting	40
9.5	Conclusies	41
10	Prioriteiten	42
10.1	Inleiding	42
10.2	Prioriteiten	42
10.3	Samenhang met andere onderwerpen	43
10.4	Conclusies	43
11	Samenvattingen en conclusie	44
11.1	Slachtofferschap	44
11.2	Daderschap	44
11.3	Toezicht houden en ingrijpen	45
11.4	Opvang slachtoffers	46
11.5	Veiligheid schoolgebouw en -omgeving	47
11.6	Veiligheid en schoolbinding	47
11.7	Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen	48
11.8	Prioriteiten	49
11.9	Samenhang tussen de onderwerpen en dit onderzoek	49
11.10	Conclusie	51
	Bijlagen	
Bijlage 1	Steekproef/respons leerlingenonderzoek	52
Bijlage 2	Steekproef/respons medewerkersonderzoek	58

1 Inleiding

1.1 Inleiding

Dit rapport beoogt een beeld te geven van de ernst en de aard van incidenten van agressie, geweld en seksuele intimidatie op de scholen voor voortgezet onderwijs in Amsterdam-West. Daarnaast worden mogelijke oorzaken in beeld gebracht. Het doel van dit rapport is om scholen te helpen met vragen als: hoe staat het ervoor in onze school? welke incidenten vinden plaats? welke oorzaken zijn aan te wijzen? welke maatregelen zijn zinlijk?

Hiertoe zijn twee onderzoeken gehouden, één onder het personeel en één onder de leerlingen van de deelnemende scholen. In dit rapport worden de resultaten van de beide onderzoeken in samenhang gepresenteerd. Verder bevat dit rapport slechts een deel van de beschikbare informatie, namelijk de resultaten van de dertien scholen gezamenlijk. Hierdoor wordt in het rapport een beeld geschetst van het voortgezet onderwijs in Amsterdam-West in zijn geheel. Naast dit rapport is per school een tabellenboek gemaakt, met daarin de verschillende uitslagen per school. Met het tabellenboek en dit rapport is een vergelijking van een specifieke school met het gemiddelde in de regio mogelijk.

Het vervolg op de presentatie van dit rapport en de tabellenboeken is een fase waarin de resultaten worden teruggebracht naar de school, naar de leerlingen en de medewerkers. De reacties hierop leveren veel bruikbare informatie op. Juist de combinatie van informatie van 'de werkvloer' en de deskundigen-blik leidt tot goede adviezen en bruikbare maatregelen. Het schrijven van dit rapport is geen doel op zich, het is de afronding van de inventarisatie-fase en de start van het verzamelen van mogelijke oplossingen.

Dit rapport is één van de tastbare producten van de samenwerking tussen de scholen voor Voortgezet Onderwijs in Amsterdam-West en het ASVOS (Amsterdams Samenwerkingsverband Veiligheid Op School). Het onderzoek waar dit rapport een verslag van is, sluit de fase 'start en diagnose' van het project 'Veiligheid op school' af. In deze fase is door directies en vestigingsmanagers gewerkt aan de start en voorbereiding van het project, er is een intentieverklaring geformuleerd en het doel en de werkwijze van het project is aan de medewerkers kenbaar gemaakt. Per school / vestiging zijn één of meerdere sleutelpersonen aangewezen die als contactpersoon voor het project functioneren en die geholpen hebben bij de praktische uitvoering van dit onderzoek (waarvoor onze dank).

1.2 Het ASVOS

Het ASVOS is een samenwerkingsverband van vier particuliere organisaties die hun kennis bundelen om Amsterdamse scholen voor voortgezet onderwijs te ondersteunen bij het voorkómen en aanpakken van incidenten van agressie, geweld en seksuele intimidatie. Dit gebeurt onder regie van de gemeente Amsterdam (dienst Welzijn). In een ASVOS-project werken groepen scholen per regio samen om onder leiding van een procesmanager, met en van elkaar te leren hoe structureel beleid ontwikkeld kan worden op dit gebied.

In het ASVOS werken samen:

- Steinmetz advies en opleiding;
- Arbodienst GG&GD;
- Van Dijk, van Soomeren en Partners;
- Centrum voor Nascholing (samenwerking van Hogeschool van Amsterdam en Universiteit van Amsterdam).

1.3 Leeswijzer

De rapportage van het uitgevoerde onderzoek bestaat uit twee delen:

- Dit rapport bevat de resultaten van een analyse van de gegevens van alle deelnemende scholen tezamen.
- Daarnaast is per deelnemende school een apart tabellenboek uitgegeven met daarin dezelfde gegevens, maar dan per school. De vergelijking tussen 'hoe is het bij ons' en 'hoe is het gemiddeld' is op deze wijze makkelijk te maken.

Dit rapport is als volgt opgebouwd.

Na deze inleiding wordt in hoofdstuk 2 de uitvoering van het onderzoek toegelicht. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van de vragen naar de mate van slachtofferschap gepresenteerd en in hoofdstuk 4 de resultaten over ouderschap. In de daarop volgende hoofdstukken worden hiermee samenhangende thema's besproken: toezicht en ingrijpen (hoofdstuk 5), opvang slachtoffers (hoofdstuk 6), veiligheid van schoolgebouw en -omgeving (hoofdstuk 7) en veiligheid en schoolbinding (hoofdstuk 8).

In hoofdstuk 9 wordt beschreven wat scholen reeds aan veiligheidsmaatregelen hebben uitgevoerd en wat de leerlingen en medewerkers van die maatregelen vinden. In hoofdstuk 10 volgen de resultaten van de vragen over wat leerlingen en medewerkers zelf de meest urgente problemen vinden. Hoofdstuk 11 bevat de samenvatting en conclusie. De bijlagen bevatten toelichtingen op de gebruikte statistische technieken.

2 Uitvoering module veilig in school

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de module 'Veilig in School' in Amsterdam-West is uitgevoerd. In de eerste paragraaf wordt uitgelegd hoe het leerlingenonderzoek vorm heeft gekregen. In de tweede paragraaf hoe het personeelsonderzoek is uitgevoerd. Een onderdeel van beide onderzoeken vormt de inventarisatie en evaluatie van de door de scholen reeds genomen maatregelen om de veiligheid op school te verhogen. Op welke wijze dit is gebeurd, staat in de derde paragraaf.

2.2 Uitvoering module 1: leerlingenonderzoek

In deze paragraaf wordt beschreven hoe het leerlingenonderzoek is uitgevoerd. Eerst wordt ingegaan op de gehanteerde vragenlijst. Vervolgens op de gehanteerde procedure en tot slot op de steekproef en de respons in het onderzoek.

2.2.1 Vragenlijst

Voor het leerlingenonderzoek is een vragenlijst ontwikkeld, welke gericht is op het in kaart brengen van de veiligheidssituatie op school. Om te beginnen worden in de vragenlijst vragen gesteld over de mate waarin leerlingen het afgelopen jaar dader en/of slachtoffer waren. Ook worden vragen gesteld over de reactie van de school hierop. Hierbij wordt ingegaan op de rol van de school bij het toezicht houden op school, het ingrijpen bij incidenten en de opvang van slachtoffers.

Vervolgens wordt in de vragenlijst de veiligheid van het gebouw en de omgeving van de school geïnterviewd. Een aparte onderdeel vormt het meten van 'schoolbinding'. De mate waarin leerlingen schoolbinding ervaren kan namelijk van invloed zijn op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Bij het vergroten van de veiligheid op school kunnen leerlingen zelf ook een belangrijke rol spelen. Tegen deze achtergrond wordt hen gevraagd of ze vinden dat de veiligheid op hun school verbeterd moet worden en zo ja, welke aspecten hierbij volgens hen prioriteit zouden moeten krijgen. Tot slot worden in de vragenlijst vijf door de scholen reeds eerder getroffen maatregelen geëvalueerd (zie paragraaf 2.4).

In de vragenlijst worden ook een aantal vragen gesteld over de leerling zelf (leeftijd, geslacht en herkomst) en zijn/haar onderwijssituatie (school, vestiging, richting, klas). Deze vragen worden gesteld om bij de analyse van de enquêtegegevens na te kunnen gaan of er verschillen optreden tussen verschillende groepen leerlingen of vestigingen.

Het is mogelijk dat leerlingen na invulling van de vragenlijst behoefte hebben om hun hart te luchten of iemand in vertrouwen te nemen. Aan de hand van dit onderzoek kan een dergelijke hulpvraag niet gesignaleerd worden, omdat de leerlingen de vragenlijst anoniem invullen. Voor hulp of ondersteuning hebben sommige scholen wel andere mogelijkheden gecreëerd, zoals een meldpunt of een vertrouwenspersoon. In ieder geval wordt aan het einde van de enquête het telefoonnummer van de onderwijs-telefoon vermeld.

2.2.2 Procedure

In het leerlingenonderzoek wordt gebruik gemaakt van een standaard-vragenlijst (zie paragraaf 2.2.1). Wel wordt deze op details aangepast aan de deelnemende scholen. Onder meer worden vijf door de school reeds getroffen veiligheidsmaatregelen ter evaluatie in de vragenlijst verwerkt (zie paragraaf 2.4). Wanneer de vragenlijst geaccordeerd is, wordt de steekproef getrokken. Hierbij wordt er voor gezorgd dat de steekproef een goede afspiegeling is van de schoolpopulatie (zie bijlage 1). Overigens bestaat de steekproef niet uit individuele leerlingen, maar uit klassen. De vragenlijst wordt namelijk tijdens de lessen afgenomen. Op deze manier kan door de betrokken docent een mondelinge toelichting worden gegeven, wordt selectieve uitval van respondenten beperkt en kunnen de onderzoekscondities worden gestandaardiseerd. Dit vergroot de betrouwbaarheid van de resultaten. Het invullen van de vragenlijst neemt ongeveer 20 minuten in beslag.

Op de scholen zelf zijn zogenaamde 'contactpersonen' aangewezen, die zorg dragen voor de uitvoering van het onderzoek. De scholen ontvangen hiervoor naast de vragenlijst en de steekproef ook een standaard-procedure voor de uitvoering van het onderzoek en een standaard-instructie voor de afname van de vragenlijst in de klas.

2.2.3 Steekproef en respons

Voor het leerlingenonderzoek is gebruik gemaakt van een steekproef. Bij het bepalen van de steekproef is rekening gehouden met het aantal leerlingen per deelnemende school, per schooltype, per leerjaar en per geslacht. Een uitgebreide beschrijving van de steekproef is opgenomen in bijlage 1. In deze paragraaf wordt volstaan met een samenvatting.

Leerlingen die in het eerste leerjaar zitten, zijn buiten de delen van het onderzoek gehouden, die betrekking hebben op ouderschap en slachtoffer-schap (hoofdstuk 3 t/m 6). De reden hiervoor is dat de enquêtevragen op deze gebieden refereren aan 'het afgelopen jaar'. Omdat de eerstejaars op het moment van afname van de enquêtes (januari/februari 1998) nog geen jaar op school zijn, zouden hun antwoorden op deze vragen geen betrouwbaar beeld over de veiligheid op school geven.

Voor het leerlingenonderzoek zijn in het totaal 1365 leerlingen ge-enquêteerd. Dit is 27% van de leerlingen-populatie op de deelnemende scholen. Uit de respons-gegevens bleek dat de verdeling van de leerlingen over de scholen in de steekproef significant afwijkt van de verdeling in de totale populatie. Om die reden is de steekproef gecorrigeerd door weging. Door deze weging wordt de steekproef representatief geacht voor de gehele populatie.

Het aantal jongens en meisjes in de totale steekproef is vrijwel gelijk. Bijna driekwart van de leerlingen is van allochtone afkomst. Marokkanen vormen hierbinnen de grootste groep.

In de totale steekproef zit een derde van de leerlingen op het vbo. Eén op de vijf leerlingen zit in een brugklas en één op de zes op de mavo. Een veel kleinere groep leerlingen volgt havo/vwo. Dit verklaart ook het hoge aantal leerlingen in de leerjaren 2 t/m 4 en in de leeftijdscategorie van 14 t/m 16 jaar. Havo en vwo zijn namelijk de enige onderwijstypes die meer dan vier jaar bestrijken.

2.3 Uitvoering module 2: Personeelsonderzoek

2.3.1 Vragenlijst

Ook voor de medewerkers van de school is een vragenlijst ontwikkeld die grotendeels dezelfde onderwerpen behandelt als de leerlingen-vragenlijst. Er is een aantal vragen toegevoegd die ingaan op de specifieke positie van medewerkers ten opzichte van het onderwerp. Ook de vragenlijst voor medewerkers is per school aangepast aan de deelnemende scholen voor de evaluatie van reeds door de school genomen veiligheidsmaatregelen (zie paragraaf 2.4).

2.3.2 Procedure

Bij de medewerkers is ernaar gestreefd om van alle medewerkers een ingevulde vragenlijst te ontvangen. Omdat er veel minder medewerkers op een school werken dan er leerlingen zijn, was selectie van deelnemers voor het onderzoek niet nodig. Er is dus geen steekproef bepaald. De vragenlijsten zijn met de voor de school relevante vragen over veiligheidsmaatregelen aan de scholen verstuurd. De sleutelpersonen van de verschillende scholen hebben het doel van het onderzoek aan de collega's overgebracht en hebben voor uitdelen en inzamelen van vragenlijsten gezorgd. Daarvoor is hen een standaard-procedure uitgereikt.

2.3.3 Respons

De gegevens van één school zijn niet in dit rapport verwerkt. Het Hervormd Lyceum West heeft kort geleden op eigen initiatief een voorloper van de huidige personeels-enquête uitgevoerd en zag geen mogelijkheid om medewerkers te motiveren om nog een keer een soortgelijke vragenlijst in te vullen.

Van de overgebleven 12 scholen is de gemiddelde respons 71%, in totaal zijn 361 van de 506 uitgedeelde vragenlijsten ingevuld teruggestuurd. Bij de scholen die wel meedoen is het verschil tussen de responspercentages zo klein dat, in tegenstelling tot het leerlingenonderzoek, geen weging nodig was. In bijlage 2 staat de respons per school weergegeven en staat de berekening in verband met de weging vermeld.

De grootste groep deelnemers onder de medewerkers is onderwijzend personeel (79%), gevolgd door onderwijsondersteunend personeel (12%), schoolleiding (6%) en een kleine groep 'anders' (3%). Negenenvijftig procent van de deelnemers is man, 41% vrouw. De meeste deelnemers zijn tussen de 36 en 45 jaar oud (32%) of tussen de 46 en 55 jaar oud (ook 32%). Slechts 4% van de deelnemers is 25 jaar of jonger, 18% is tussen de 26 en 35 jaar oud. Tien procent van de deelnemers is 56-plusser. De gemiddelde beroepservaring van de deelnemers past geheel bij de leeftijdsopbouw: de meeste deelnemers hebben meer dan 20 jaar beroepservaring.

De groep deelnemers aan het onderzoek vormt ten aanzien van de personalia en functie een getrouwe afspiegeling van alle VO-medewerkers in Nederland. Het CBS meldt dat in 1996 (de meest recente cijfers) 65% van de VO-medewerkers man is, in de deelnemersgroep is dat 59% en dat is geen significant verschil. Ook bij alle VO-medewerkers in Nederland is de grootste groep 45+er: 53%, tegen 43% bij de deelnemers aan dit onderzoek. De kleinste groep is 35-er: 15% landelijk tegen 22% in dit onderzoek. Ook qua leeftijdsopbouw is er geen significant verschil. Volgens

hetzelfde CBS was de verhouding schoolleiding / OP in het VO in 1996 1 op 14 (7%). Het percentage OOP is hierbij onbekend. In de deelnemersgroep is het percentage schoolleiders nauwelijks lager: 6%. De deelnemersgroep wijkt dus qua personalia en functies (verdeling OP/schoolleiding) niet wezenlijk af van het landelijke beeld van VO-medewerkers.

2.4 Inventarisatie en evaluatie van reeds getroffen veiligheidsmaatregelen

2.4.1 Inventarisatie veiligheidsmaatregelen

In het kader van dit project wordt tevens in kaart gebracht welke maatregelen de scholen reeds getroffen hebben om de veiligheid voor personeel en leerlingen te vergroten. Deze inventarisatie dient twee doelen. Ten eerste wordt deze gebruikt bij het opstellen van het beleidskader voor het toekomstige schoolveiligheidsplan. Ten tweede worden vijf, door de betreffende school geselecteerde, maatregelen geëvalueerd door middel van de leerlingen- en personeelsenquête. Hierdoor krijgen zowel leerlingen als personeel de kans om aan te geven in welke mate de genomen maatregelen effectief zijn (zie verder paragraaf 2.4.2).

Om deze maatregelen te inventariseren, hebben de dertien deelnemende scholen in Amsterdam-West vóór de aanvang van het leerlingen- en personeelsonderzoek elk een checklist 'veiligheidsmaatregelen' ingevuld. Deze checklist bevat verschillende veiligheids-verhogende maatregelen, die betrekking hebben op vijf gebieden, namelijk:

- registratie;
- opvang;
- toezicht houden en ingrijpen;
- schoolbinding en veiligheid;
- veiligheid gebouw/omgeving

De contactpersonen van de scholen hebben, eventueel in overleg met collega's, in de checklist aangekruist/ingevuld welke maatregelen de betreffende school reeds in praktijk brengt. Ook geven zij voor deze maatregelen het doel, de doelgroep, de locatie, en het moment waarop de maatregel van kracht is geworden aan. Op deze wijze wordt voor elke school één overzicht van de reeds getroffen maatregelen verkregen.

2.4.2 Evaluatie veiligheidsmaatregelen

Nadat de checklist 'veiligheidsmaatregelen' (zie paragraaf 2.4.1) is ingevuld, heeft elke school (eventueel in samenwerking met andere personen binnen de school) aangegeven welke maatregelen zij graag geëvalueerd wil hebben. Om praktische redenen is hieraan een maximum van vijf maatregelen gebonden. Deze geselecteerde maatregelen zijn door de onderzoekers verwerkt in de enquêtes voor leerlingen en personeel. Omdat elke school over het algemeen andere maatregelen kiest, ontstaat hierdoor een specifiek aan elke school aangepaste enquête.

In de vragenlijst wordt, ter evaluatie van de maatregelen, gevraagd in hoeverre de leerlingen en personeelsleden bekend zijn met de maatregel. Aansluitend wordt gevraagd wat hun oordeel over de maatregel is. Sommige maatregelen kunnen alleen worden beoordeeld als de betrokkene er daadwerkelijk 'gebruik' van heeft gemaakt. Daarom is voor deze maatregelen een tussen-vraag ingelast, waarin gevraagd is of de persoon wel eens met de maatregel te maken heeft gehad. Alleen als dit het geval is, zijn deze personen om een oordeel gevraagd.

3 Slachtofferschap

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de mate waarin leerlingen en personeel slachtoffer van verschillende incidenten worden besproken. Tevens wordt aandacht besteed aan de 'calamiteiten' waar het personeel op de scholen mee te kampen heeft gehad, zoals het overlijden van collega's, ongevallen op school, etc.

3.2 Slachtofferschap onder leerlingen en personeel

In het onderzoek is aan de leerlingen en personeelsleden van de scholen gevraagd hoe vaak ze in de afgelopen 12 maanden op en rond school slachtoffer zijn geworden van normoverschrijdend gedrag.

Tabel 3.1 Slachtofferschap onder leerlingen en personeel (in %)

	leerlingen	personeel
vernietiging van spullen	27	14
diefstal van fiets/brommer	9	1
diefstal van geld/spullen	33	14
diefstal van/uit auto	-	3
diefstal van schoolspullen	-	30
discriminerende opmerkingen ¹	25	13
seksuele opmerkingen ¹	10	13
ongewenste seksuele gedragingen (bijv. betasten, aanranden, verkrachten) ^{1 2}	5	10
schelden, pesten treiteren ¹	24	51
afpersing/chantage	3	1
lastig vallen (duwen, trekken, etc.) ¹	20	-
hinderlijk achtervolgen	-	6
slaan/schoppen	10	3
bedreiging met wapen	4	2
bedreiging met ander voorwerp	-	3
mishandeling met wapen	2	0
mishandeling met ander voorwerp	-	1
drugshandel	8	-
heling	13	-
anders	6	9

¹ In het leerlingsonderzoek wordt onderscheid gemaakt door wie: medeleerlingen of personeel.

² In het personeelsonderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen de genoemde voorbeelden.

In de bovenstaande tabel wordt per incident het percentage slachtoffers onder leerlingen en personeel weergegeven. In deze tabel zijn niet alle

incidenten bij zowel de leerlingen als het personeel getoetst (in de tabel herkenbaar door een - in plaats van een percentage). De reden hiervoor is in de meeste gevallen dat het betreffende incident voor één van de beide partijen niet van toepassing is. Ook kan de reden liggen in het feit dat het voor (met name jonge) leerlingen moeilijk is om onderscheid te maken tussen hele specifieke incidenten.

De top drie van slachtofferschap ziet er voor leerlingen iets anders uit dan voor het personeel. Bij de leerlingen staat de diefstal van geld/spullen op de eerste plaats, gevolgd door vernieling van spullen. Het maken van discriminerende opmerkingen staat op de derde plaats, vlak voor schelden/pesten/treiteren. Van al deze overtredingen is een kwart tot een derde van de leerlingen het afgelopen jaar slachtoffer geworden.

Bij het schoolpersoneel staat schelden/pesten/treiteren op de eerste plaats. Iets meer dan de helft van het schoolpersoneel had hier het afgelopen jaar onder te lijden. Op de tweede plaats staat de diefstal van schoolspullen, ook hier hebben relatief veel personeelsleden mee te maken gehad. Op de derde plaats staan (ex aequo) diefstal van (eigen) geld/spullen en vernieling van spullen.

Opvallend genoeg is het percentage personeelsleden dat slachtoffer werd van ongewenste seksuele gedragingen twee keer zo hoog als onder leerlingen. Hetzelfde geldt voor schelden, pesten en treiteren. Verder hebben medewerkers aanzienlijk minder last van diefstal van (eigen) geld of spullen. Leerlingen worden daarentegen vaker slachtoffer van (fysiek) lastig vallen, heling, drugshandel en slaan/schoppen. Ook wordt hun fiets/ brommer vaker gestolen. Dit heeft waarschijnlijk voor een groot deel te maken met het feit dat leerlingen vaker op de fiets/brommer naar school komen dan personeelsleden.

Duidelijk zal zijn dat het ene incident in ernst niet gelijk staat aan het andere. Daarom is onderzocht hoe hoog het percentage leerlingen en medewerkers is dat het afgelopen jaar slachtoffer werd van zogenaamde 'zware' incidenten. Tot de zware incidenten worden incidenten gerekend die de lichamelijke integriteit aantasten. Dit varieert bijvoorbeeld van het slachtoffer worden van chantage onder dreiging met geweld tot vechten en/of mishandeling¹.

Tabel 3.2 Slachtofferschap zware incidenten (in %)

	leerlingen	personeel
geen enkel incident	37	25
één of meerdere 'lichte' incidenten	29	60
één of meerdere zware incidenten	34	15

Uit deze tabel blijkt dat leerlingen vaker zware incidenten meemaken en medewerkers vaker lichte incidenten. Slechts een derde van de leerlingen en iets minder van de medewerkers is het afgelopen jaar *niet* het slachtoffer geworden van een incident. Duidelijk is echter dat 63% en 75% van leerlingen en medewerkers in de afgelopen 12 maanden het slachtoffer zijn geworden van een incident.

Noot 1 De volgende incidenten zijn tot de zware incidenten gerekend: afpersing/chantage door te dreigen met geweld; seksuele gedragingen (bijv. betasten); lastig vallen (duwen, trekken, etc.); slaan/schoppen; bedreiging met wapen; mishandeling met wapen; drugshandel en heling.

Aansluitend is onderzocht *hoe vaak* leerlingen slachtoffer worden van incidenten. Hieruit blijkt dat leerlingen in één jaar gemiddeld 8 keer slachtoffer worden. Voor de verschillende type slachtoffers loopt dit echter nogal uiteen. Zo worden slachtoffers van lichte overtredingen gemiddeld 6 keer slachtoffer en slachtoffers van zware overtredingen gemiddeld 19 keer. Bekijken we de groep 'zware' slachtoffers nader, dan valt op dat een derde van deze groep (29%, 104 leerlingen) het afgelopen jaar meer dan 10 keer slachtoffer van zware delicten werd. Leerlingen die met deze frequentie slachtoffer worden van zware delicten, vormen in dit onderzoek een aparte (probleem)groep, die in het verdere rapport wordt aangeduid als 'de stelselmatige slachtoffers'. In de totale steekproef bestaat 10% van de groep uit stelselmatige slachtoffers. Wanneer deze resultaten worden vertaald naar de populatie, kan worden gesteld dat één op de tien leerlingen tot de groep stelselmatige slachtoffers behoort.

Voor de medewerkers geldt dat zij gemiddeld 5 keer per jaar slachtoffer worden van lichte incidenten en 0,2 keer per jaar van zware incidenten. Als we de seksuele incidenten als aparte groep nemen dan zien we dat medewerkers daar gemiddeld 0,7 keer per jaar slachtoffer van worden. In totaal wordt een medewerker gemiddeld 6 keer per jaar het slachtoffer van een incident van agressie, geweld of seksuele intimidatie. Een groep 'stelselmatige slachtoffers' zoals bij de leerlingen, bestaat niet bij de medewerkers. Er zijn geen medewerkers die meer dan tien keer per jaar het slachtoffer worden van ernstige incidenten.

Het zijn overigens niet alleen de incidenten van agressie, geweld of seksuele intimidatie die een emotionele impact hebben op degenen die ermee geconfronteerd worden en nazorg en begeleiding behoeven. Ook andere calamiteiten kunnen een dergelijke impact hebben en vragen om een gericht beleid. Daarom is ook gevraagd naar het vóórkomen van andere calamiteiten. In de onderstaande tabel wordt het percentage personeelsleden weergegeven dat het afgelopen jaar is geconfronteerd met één van deze calamiteiten. Daarbij geldt overigens dat één calamiteit door meerdere mensen genoemd kan zijn. Dit zijn dus andere percentages dan bij incidenten waarvan men zelf het slachtoffer is.

Tabel 3.3 Calamiteiten onder personeel (in %)

	personeel
overlijden leerling/medewerker	29
zelfmoord leerling/medewerker	1
ongeval met ernstig letsel	14
brandstichting	17
lichamelijk geweld tegen leerling/medewerker (niet uzelf)	58
anders	94

Meer dan de helft van de medewerkers geeft aan dit jaar lichamelijk geweld te hebben ervaren dat niet tegen henzelf gericht was. Bijna een derde van hen geeft aan de afgelopen 12 maanden geconfronteerd te zijn met het overlijden van een leerling of medewerker. 17% is met brandstichting geconfronteerd en een iets kleiner percentage is met een ongeval met ernstig letsel geconfronteerd. Het minst zijn de medewerkers met de zelfmoord van een leerling of medewerker geconfronteerd, 1% geeft dat aan.

Bijna alle medewerkers geven aan met andere calamiteiten geconfronteerd te zijn, in de toelichting op de vraag schrijft men vooral over onveilige plaat-

sen of situaties. Daarmee loopt men vooruit op vragen die later in de vragenlijst staan en die in hoofdstuk 7 gepresenteerd worden.

3.3 Samenhang met andere onderwerpen

De vraag is of bepaalde leerlingen en medewerkers vaker slachtoffer worden dan anderen. Met andere woorden: zijn er 'risicogroepen' aan te wijzen? Voor de medewerkers is berekend of er significante verschillen zijn tussen mannen en vrouwen en jongeren en ouderen ten aanzien van het slachtofferschap. Er zijn geen verschillen gevonden. Mannen en vrouwen, jongere en oudere medewerkers, ze waren het afgelopen jaar in gelijke mate het slachtoffer van incidenten. Uitzondering daarop zijn de incidenten van seksuele intimidatie, vrouwen zijn vaker het slachtoffer van de verschillende vormen van seksuele intimidatie dan mannen. Vrouwen worden gemiddeld 1 keer per jaar het slachtoffer van een seksueel incident, mannen 0,5 keer per jaar. Dit is een significant verschil.

Uit de resultaten met betrekking tot de leerlingen blijkt dat leerlingen vaker slachtoffer worden van incidenten naarmate zij jonger zijn. Zo werd 69% van de leerlingen in de leeftijdscategorie 12-14 jaar het afgelopen jaar slachtoffer, 63% van de groep van 15-16 jaar en 50% van de groep leerlingen van 17-19 jaar. Opvallend genoeg is de groep *stelselmatige* slachtoffers binnen alle leeftijdscategorieën vrijwel even groot.

Ook zijn er verschillen in slachtofferschap tussen jongens en meisjes. Jongens worden vaker slachtoffer dan meisjes (69% versus 57%). Met name de groep stelselmatige slachtoffers is onder jongens groter (15%) dan onder meisjes (4%). Wellicht heeft dit te maken met de definitie van stelselmatige slachtoffers, waarbij vooral het slachtofferschap van (fysiek) geweld zwaar meeweegt. (Fysiek) geweld komt onder jongens wellicht vaker voor dan onder meisjes.

Verder is onderzocht of verschillende etnische groepen of leerlingen van bepaalde onderwijstypes vaker slachtoffer worden dan andere. Dit bleek niet het geval.

3.4 Conclusies

Agressie, geweld en seksuele intimidatie blijken actuele thema's in het voortgezet onderwijs in Amsterdam West. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat 63% van de leerlingen en 75% van de medewerkers de afgelopen 12 maanden op de één of andere manier slachtoffer is geworden. Het hoogst scoorde bij beide groepen:

- schelden/pesten/treiteren;
- diefstal/vernieling van (eigen) geld/spullen;
- discriminerende opmerkingen;

Onder de medewerkers scoort ook de diefstal van schoolspullen hoog.

Aansluitend is gekeken in welke mate leerlingen en personeel slachtoffer worden van zogenaamde 'zware' incidenten. Hieruit blijkt dat een derde van de leerlingen het afgelopen jaar slachtoffer werd van een zwaar incident. Bij de medewerkers is dat iets minder; rond een zesde. Medewerkers worden echter veel vaker dan leerlingen het slachtoffer van lichte incidenten. Uit verdere analyses onder de leerlingen blijkt dat één op de tien leerlingen tot de groep stelselmatige slachtoffers behoort. Dit zijn slachtoffers die in één jaar meer dan 10 keer slachtoffer werden van zware (gewelddadige of strafbare) feiten. Onder medewerkers bevinden zich geen stelselmatige slachtoffers.

Vervolgens is gekeken van welke 'zware' overtredingen leerlingen en personeel slachtoffer worden. Bij de leerlingen scoorde vooral (fysiek) lastig vallen hoog, maar ook worden relatief veel leerlingen slachtoffer van slaan/schoppen en heling. Het feit dat heling hierbij hoog scoort laat zich rijmen met het hoge aantal gemelde diefstallen van geld en spullen. Met betrekking tot het personeel valt op hoe relatief hoog het percentage slachtoffers van ongewenste seksuele gedragingen is. Maar liefst één op de 10 personeelsleden heeft hier het afgelopen jaar mee te maken gehad.

Bij de medewerkers is geen verschil gevonden in de mate van slachtofferschap tussen mannen en vrouwen of oudere en jongere medewerkers, met uitzondering van seksuele intimidatie. Vrouwen zijn daar vaker het slachtoffer van dan mannen. Bij de leerlingen komt naar voren dat jongere leerlingen vaker slachtoffer worden dan oudere leerlingen. Ook is het slachtofferschap onder jongens groter dan onder meisjes.

Opmerkelijk is tot slot dat naar verhouding veel medewerkers geconfronteerd zijn met 'het overlijden van een leerling of medewerker'. Om hoeveel overlijdings-gevallen het hierbij gaat, blijft echter onduidelijk. Zo kan er sprake zijn van één overleden leerling of collega, waar alle medewerkers notie van hebben genomen.

4 Daderschap

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de daders van incidenten op school. In de eerste paragraaf wordt beschreven in hoeverre leerlingen zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan incidenten. Aan de medewerkers is dit niet gevraagd. De kans op het geven van zogenaamde 'sociaal wenselijke antwoorden' zou hierbij namelijk te groot zijn. Om toch een indicatie van normoverschrijdend gedrag onder de medewerkers te krijgen, is aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden gevraagd wie de daders waren, medewerkers of medeleerlingen. De resultaten hiervan staan in paragraaf 4.3. Bovendien wordt in deze paragraaf aandacht besteed aan de mate waarin medewerkers getuige waren van incidenten.

4.2 Daderschap onder leerlingen (self-reports)

In het onderzoek is aan de leerlingen gevraagd hoe vaak ze zich in de afgelopen 12 maanden aan normoverschrijdend gedrag op en rond school schuldig hebben gemaakt. In de onderstaande tabel wordt per overtreding het percentage daders weergegeven.

Tabel 4.1 Daderschap onder leerlingen (in %)

	leerlingen
vernieling in/aan schoolgebouw	10
inkrassen deuren/meubels	33
graffiti	9
brandstichting	4
vernieling van spullen medeleerling	14
vernieling van spullen schoolpersoneel	3
diefstal van fiets/brommer	3
diefstal van geld/spullen medeleerling	4
diefstal van geld/spullen schoolpersoneel	1
diefstal van geld/spullen school	7
discriminerende opmerkingen	17
seksuele opmerkingen	12
schelden, pesten treiteren medeleerling	47
schelden, pesten treiteren schoolpersoneel	27
afpersing/chantage door te dreigen met geweld	4
seksuele gedragingen (bijv. betasten)	3
lastig vallen (duwen, trekken, etc.)	24
slaan/schoppen medeleerling	26
slaan/schoppen schoolpersoneel	3
meedoen aan vechtpartij	16
wapen meenemen	11

	leerlingen
bedreiging medeleerling met wapen	3
bedreiging schoolpersoneel met wapen	1
mishandeling medeleerling met wapen	5
mishandeling schoolpersoneel met wapen	1
drugshandel	3
heling	4
anders	17

Bijna de helft van de leerlingen maakte zich het afgelopen jaar schuldig aan het schelden, pesten of treiteren van een medeleerling. Een derde maakt zich schuldig aan het inkrassen van deuren en/of meubels. Aan de volgende overtredingen maakte een kwart van de leerlingen zich schuldig: het uitschelden/pesten van schoolpersoneel, het slaan/schoppen van een medeleerling en het lastig vallen van een medeleerling.

Verder valt op dat een tiende van de leerlingen een wapen mee naar school neemt. Zeven procent van de leerlingen heeft daadwerkelijk een wapen gebruikt, voor dreiging en/of mishandeling. Een zesde van de leerlingen deed het afgelopen jaar mee aan een vechtpartij. De overige zware overtredingen worden minder vaak gepleegd. Hier moet echter wel bij worden aangetekend dat de *omvang* van de overtredingen niet altijd iets zegt over de *ernst* hiervan. Eén geweldsdelict weegt wellicht zwaarder dan 1000 fietsendiefstallen. Bovendien gaat het bij een percentage van 1% nog altijd om een redelijk aantal leerlingen. Zo gaven 31 leerlingen aan zich het laatste jaar schuldig te hebben gemaakt aan seksuele intimidatie. 37 leerlingen hebben, al dan niet met een wapen, het schoolpersoneel mishandeld.

In verdere analyses is onderzocht hoe hoog het percentage leerlingen is dat zich het afgelopen jaar aan *zware* overtredingen schuldig maakte. Dit zijn over het algemeen overtredingen die de lichamelijke integriteit van een medeleerling of personeelslid aantasten, zoals seksuele gedragingen, vechten en/of mishandeling².

Tabel 4.2 Daderschap zware incidenten (in %)

	leerlingen
geen enkel incident	29
één of meerdere 'lichte' incidenten	30
één of meerdere zware incidenten	41

Uit deze tabel blijkt dat maar liefst 41% van de leerlingen zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan één of meer zware overtredingen. Een derde van de leerlingen maakte zich het afgelopen jaar alleen aan zogenaamde lichte overtredingen schuldig, een derde aan geen enkele overtreding.

Noot 2 De volgende incidenten zijn tot de zware incidenten gerekend: afpersing/chantage door te dreigen met geweld; seksuele gedragingen (bijv. betasten); lastig vallen (duwen, trekken, etc.); slaar/schoppen; meedoen aan vechtpartij; wapen meenemen; bedreiging met wapen; mishandeling met wapen; drugshandel en heling.

Aansluitend is onderzocht *hoeveel* incidenten de leerlingen plegen. Hieruit blijkt dat leerlingen in één jaar gemiddeld 15 overtredingen plegen. Voor de verschillende type daders loopt dit echter nogal uiteen. Zo plegen daders van lichte overtredingen gemiddeld 7 overtredingen en daders van zware overtredingen gemiddeld maar liefst 32 overtredingen. Bekijken we de groep 'zware' daders nader, dan valt op dat een kwart van deze groep (35%) het afgelopen jaar meer dan 10 zware overtredingen pleegden. Leerlingen die met deze frequentie zware overtredingen plegen, vormen in dit onderzoek een aparte (probleem)groep, die in het verdere rapport wordt aangeduid als 'de harde kern'. In de steekproef bestaat de harde kern uit 153 leerlingen (14%). Wanneer deze resultaten worden vertaald naar de populatie, kan worden gesteld dat één op de zeven leerlingen tot de harde kern behoort.

Aan medewerkers is gevraagd of men iets weet van daderschap van leerlingen als het gaat om ernstige criminaliteit. Ernstige criminaliteit is daarbij omschreven als wapenbezit, het verkopen van (hard)drugs, het verhandelen van gestolen spullen, (jeugd)prostitutie, het regelen van schijnhuwelijken etcetera. De helft van de medewerkers (51%) heeft daar iets van gesignaleerd.

4.3 Daderschap onder leerlingen en medewerkers (slachtoffer-reports en observatie)

Aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden van incidenten (zie hoofdstuk 3) is gevraagd wie de dader van de betreffende overtreding was: medeleerling(en) of medewerkers. De resultaten staan in de onderstaande tabel.

Tabel 4.3 Daders van incidenten onder leerlingen (in %)

	door medeleerling(en)	door medewerker(s)
discriminerende opmerkingen	22	8
seksuele opmerkingen	9	1
ongewenste seksuele gedragingen (bijv. betasten, aanranden, verkrachten)	4	1
schelden, pesten treiteren	22	3
lastig vallen (duwen, trekken, etc.)	19	2

Alle onderzochte overtredingen worden volgens de slachtoffers veel vaker door medeleerlingen dan door medewerkers gepleegd. Toch valt op dat bijna een tiende van de leerlingen het afgelopen jaar discriminerende opmerkingen van medewerkers te horen kreeg. Vier procent van de leerlingen werd seksueel lastig gevallen door medeleerlingen, één procent door medewerkers.

Aan de medewerkers is gevraagd wie zij zien als de meest voorkomende combinatie van daders en slachtoffers bij incidenten van agressie en geweld en bij incidenten van seksuele intimidatie. Let er bij de interpretatie van deze tabel op dat niet gevraagd is wie dader en wie slachtoffer is. Dat betekent dat bijvoorbeeld 'agressie en geweld tussen leerlingen medewerkers' zowel over incidenten veroorzaakt door leerlingen als over incidenten veroorzaakt door medewerkers gaat.

Tabel 4.4 Afgelopen jaar eens of vaker iets gemerkt van (in %)

	medewerkers
agressie en geweld tussen leerlingen onderling	98
agressie en geweld tussen leerlingen en medewerkers	80
agressie en geweld tussen medewerkers onderling	22
seksuele intimidatie tussen leerlingen onderling	56
seksuele intimidatie tussen leerlingen en medewerkers	26
seksuele intimidatie tussen medewerkers onderling	12

Agressie en geweld tussen leerlingen onderling komen het meest voor. Bijna alle medewerkers merken daar eens per jaar of vaker iets van. Ruim driekwart van de medewerkers ziet incidenten tussen leerlingen en medewerkers en een vijfde tussen medewerkers onderling. Ook seksuele intimidatie wordt het meest gezien tussen leerlingen onderling, maar minder vaak dan agressie en geweld: 56% tegen 98%. Een kwart van de medewerkers merkt eens per jaar of vaker iets van seksuele intimidatie tussen leerlingen en medewerkers en 12% tussen medewerkers onderling.

4.4 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is verder of het daderschap onder leerlingen samenhangt met de leeftijd van de leerlingen, hun geslacht, de etnische herkomst of het soort onderwijs dat zij volgen. Uit de resultaten blijkt dat het percentage leerlingen dat zware overtredingen begaat (harde kern) onder leerlingen in de leeftijd van 15-16 jaar het hoogst is (18% onder leerlingen van 15-16 versus respectievelijk 11% en 12% onder leerlingen van 12-14 en 17-19 jaar). Verondersteld zou kunnen worden dat dit niet alleen met de leeftijd van de leerlingen te maken heeft, maar ook met het soort onderwijs dat de leerlingen volgen. Leerlingen van 17-19 jaar zitten namelijk naar verhouding vaker op hogere onderwijstypes (havo/vwo), omdat deze onderwijsvormen meer dan vier leerjaren beslaan. Uit verdere analyses blijkt echter dat het percentage 17-19-jarigen op het (i)vbo bijna net zo groot is als op het havo/vwo. Wel blijkt dat het daderschap op het (i)vbo over het algemeen groter is dan op de andere schooltypes. Zo is de harde kern op het (i)vbo 21%, gevolgd door mavo en havo/vwo met respectievelijk 11% en 9%.

Verder maken jongens zich vaker schuldig aan overtredingen dan meisjes. Van de jongens maakte 77% zich het afgelopen jaar schuldig aan een overtreding en van de meisjes 65%. Opvallend hierbij is dat meisjes zich vaker dan jongens schuldig maken aan alleen lichte overtredingen (24% versus 36%), terwijl jongens vaker 'zware' overtredingen plegen (53% versus 29%). De etnische herkomst van de leerlingen bleek niet samen te hangen met de mate waarin zij (zware) incidenten plegen.

Tot slot is nagegaan in hoeverre ouders slachtoffer worden en andersom. Uit de resultaten blijkt opvallend genoeg dat naarmate leerlingen meer en zwaardere overtredingen begaan, zij ook vaker en van zwaardere overtredingen slachtoffer worden. Zo behoort 54% van de stelselmatige slachtoffers tot de harde kern. Omgekeerd blijkt dat het percentage harde kernouders dat het afgelopen jaar *geen* slachtoffer werd relatief laag is, namelijk 5%. Dit zou erop kunnen duiden dat de zwaardere incidenten zich binnen een beperkte groep afspelen.

4.5 Conclusies

Uit de gegevens omtrent het ouderschap onder leerlingen blijkt dat de volgende overtredingen het meest worden gepleegd:

- het schelden, pesten of treiteren van een medeleerling;
- het inkrassen van deuren en/of meubels;
- schelden, pesten of treiteren van schoolpersoneel.
- het slaan/schoppen van een medeleerling;
- lastig vallen (duwen, trekken, etc.);

Daarnaast is in dit onderzoek gekeken naar de mate waarin leerlingen zogenaamde 'zware' overtredingen plegen. Hieruit blijkt dat maar liefst 41% van de leerlingen het afgelopen jaar minstens één keer een zware overtreding pleegde. Het hoogst scoorde hierbij (fysiek) lastig vallen en slaan/schoppen. Verder valt op dat één op de tien leerlingen een wapen mee naar school neemt. Zeven procent van de leerlingen heeft het afgelopen jaar daadwerkelijk gebruik gemaakt van een wapen. De helft van de medewerkers heeft iets gesignaleerd van ernstige criminaliteit onder leerlingen.

Ook is onderzocht *hoe vaak* leerlingen incidenten plegen. Hieruit blijkt dat leerlingen in één jaar gemiddeld 15 overtredingen plegen. Voor de verschillende type ouders loopt dit echter nogal uiteen. Zo plegen ouders van lichte overtredingen gemiddeld minder overtredingen dan ouders van zware overtredingen. Wanneer het aantal keer dat leerlingen overtredingen begaan wordt gecombineerd met de zwaarte daarvan, komt een groep ouders in beeld die dermate vaak zware overtredingen plegen, dat zij in het onderzoek tot een aparte (probleem)groep, 'de harde kern', worden gerekend. Op de onderzochte scholen behoort een relatief hoog aantal leerlingen tot deze 'harde kern', namelijk één op de zeven leerlingen.

Uit de resultaten blijkt verder dat met name leerlingen in de leeftijd van 15-16 jaar vaak zware overtredingen plegen. Ook is de omvang van de 'criminaliteit' op het (i)vbo hoger dan op de andere schooltypes. Zo hoort op het (i)vbo één op de vijf leerlingen tot de harde kern, terwijl dat elders één op de tien is.

Uit het onderzoek blijkt verder dat jongens zich over het algemeen vaker aan overtredingen schuldig maken dan meisjes. Tot slot maken jongens zich over het algemeen vaker aan overtredingen schuldig dan meisjes. Hierbij blijkt tevens dat meisjes zich vaker dan jongens beperken tot lichte overtredingen.

Zowel medewerkers als leerlingen zijn van mening dat de meeste incidenten zich tussen leerlingen onderling afspelen. Dat ook medewerkers ouders kunnen zijn, blijkt evenwel uit het feit dat 22% procent van de medewerkers eens per jaar of vaker iets merkt van agressie of geweld tussen medewerkers onderling. Voor seksuele intimidatie is dit 12%. Ook leerlingen geven aan dat medewerkers zich schuldig maken aan incidenten. Zo kreeg bijna één op de tien leerlingen het afgelopen jaar discriminerende opmerkingen van medewerkers te horen. Ook maken medewerkers zich wel eens schuldig aan seksuele opmerkingen.

Tot slot is nagegaan in hoeverre ouders slachtoffer worden en andersom. Uit de resultaten blijkt opvallend genoeg dat naarmate leerlingen meer en zwaardere overtredingen begaan, zij ook vaker en van zwaardere overtredingen slachtoffer worden. Dit zou erop kunnen duiden dat de zwaardere incidenten zich binnen een beperkte groep leerlingen afspelen.

5 Toezicht houden en ingrijpen

5.1 Inleiding

Na de vorige hoofdstukken over slachtofferschap en daderschap, zijn de komende hoofdstukken gericht op wat de scholen concreet aan activiteiten doen om incidenten te voorkomen en aan te pakken. In dit hoofdstuk wordt de aandacht gericht op schoolregels, op de mate van toezicht in en rond school en op het ingrijpen bij incidenten.

5.2 Schoolregels

Een belangrijk onderwerp in dit kader zijn de schoolregels: bestaan ze, zijn ze bekend en worden ze gehandhaafd? In de onderstaande tabel wordt het percentage leerlingen en personeelsleden gegeven dat het eens is met de stellingen hierover.

Tabel 5.1 Schoolregels en gedrag leerlingen en personeel (in %)

	leerlingen	personeel	
		agressie & geweld	seksuele intimidatie
bekend met schoolregels	62	79	53
schoolregels worden gehandhaafd	16	62	67

Ruim de helft van de leerlingen weet dat er schoolregels zijn, onder de medewerkers is dat voor agressie en geweld meer (79%) en voor seksuele intimidatie minder (53%). Als het gaat om de bekendheid van schoolregels onder medewerkers dan is dat voor bij seksuele intimidatie veel minder duidelijk dan bij agressie en geweld. De vervolgvraag is of deze regels ook consequent worden gehandhaafd. Slechts een zesde van de leerlingen vindt dat de schoolregels consequent worden gehandhaafd. Medewerkers vinden veel vaker dat de schoolregels consequent worden gehandhaafd.

Aan de medewerkers is de vraag voorgelegd in hoeverre men tevreden is met de mate waarin de schoolregels gehandhaafd worden.

Tabel 5.2 Handhaving schoolregels (in%)

	personeel	
	agressie & geweld	seksuele intimidatie
handhaving van schoolregels is goed of zeer goed	39	41

Minder dan de helft van de medewerkers ervaart de handhaving van schoolregels als goed of zeer goed. De meerderheid ervaart de handhaving (dus) als redelijk of onvoldoende.

5.3 Toezicht

Aan de medewerkers is gevraagd of het toezicht op en rond school als voldoende wordt ervaren. In de onderstaande tabel de resultaten.

Tabel 5.3 Toezicht in en rond school (in %)

	personeel
voldoende toezicht in school	68
voldoende toezicht rond school	21

Twee derde van de medewerkers ervaart voldoende toezicht in school. Rond school wordt het toezicht aanzienlijk minder goed ervaren, slechts 22% ervaart voldoende toezicht rond school.

Medewerkers ervaren toezicht door anderen maar kunnen ook zelf de toezichthouders zijn tijdens surveillance-diensten. Vijfenzestig procent van de medewerkers heeft wel eens 'toezicht-dienst' of surveillance-taken buiten de klas.

5.4 Ingrijpen

Medewerkers geven het volgende aan over de mate waarin ze zelf moeten ingrijpen bij incidenten en hoe ze dat ervaren:

Tabel 5.4 Hoe vaak grijpt een medewerker in bij incidenten tussen leerlingen? (in %)

	medewerkers
dagelijks	13
wekelijks	29
maandelijks	24
enkele malen per jaar	34

Iets minder dan de helft van de medewerkers (42%) grijpt wekelijks of vaker in bij een incident tussen leerlingen.

De vervolgvraag aan de medewerkers is of men vindt dat er voldoende wordt ingegrepen bij incidenten, dat men vindt dat er teveel op zijn beloop wordt gelaten of juist te weinig. Vervolgens zijn vragen gesteld over of men zich, als men ingrijpt, gesteund weet door collega's, direct ter plekke, maar ook achteraf. In de volgende tabel vindt u de resultaten.

Tabel 5.5 Ingrijpen door medewerkers en steun van collega's (in %)

	medewerkers
er wordt te weinig ingegrepen	33
tevreden met de mate waarin wordt ingegrepen (niet teveel, niet te weinig)	65
er wordt te veel ingegrepen	2
voldoende directe steun van collega's bij incidenten	81
voldoende steun achteraf van collega's na incidenten	91

Een derde van de medewerkers vindt dat er te weinig ingegrepen wordt, dat teveel incidenten op zijn beloop worden gelaten. Bijna niemand vindt dat er teveel wordt ingegrepen. Als een medewerker voor een situatie staat waarbij ingrijpen nodig is het van belang dat hij/zij zich (mocht het nodig worden) gesteund weet door zijn / haar collega's. Dat lijkt geen probleem, een ruime meerderheid van de medewerkers ervaart voldoende steun 'ter plekke' en bijna allen achteraf.

Aan de leerlingen die zich het afgelopen jaar schuldig hebben gemaakt aan normoverschrijdend gedrag, is gevraagd hoe de school hierop reageerde. Zo wordt gevraagd of de school ontdekt heeft wat zij hebben gedaan, of er vervolgens iets aan gedaan is en of ze dit rechtvaardig vonden. Hieronder volgen de resultaten.

In de onderstaande tabel staat het aantal en percentage leerlingen dat zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan normoverschrijdend gedrag. Bovendien wordt aangegeven of medeleerlingen en of de school bekend was met de daders.

Tabel 5.6 Aan wie is de dader-ervaring verteld

	leerlingen
aantal leerlingen dat dader is (onderzoeksgroep)	754
percentage leerlingen dat dader is (onderzoeksgroep)	71
percentage daders bekend bij <i>medeleerlingen</i>	33
percentage daders bekend bij het <i>schoolpersoneel</i>	15

Twee derde van de leerlingen maakte zich het afgelopen jaar schuldig aan één of meer overtredingen. Een derde van deze groep was bekend bij medeleerlingen. Een zesde van de daders was bekend bij de school.

In de onderstaande tabel staat op welke wijze de school gereageerd heeft op het daderschap. In deze tabel wordt eerst het percentage daders gegeven waarbij de school heeft gereageerd. Vervolgens wordt voor deze groep weergegeven welke acties de school ondernam. Omdat de school meerdere acties tegelijk kan ondernemen telt de tabel niet op tot 100%.

Tabel 5.7 Welke acties heeft de school ondernomen

	leerlingen
percentage 'bekende' daders waarbij de school actie heeft ondernomen	81
-gesprek met iemand van school	55
-gesprek met de klas	9
-straf geven	23
-schadevergoeding	8
-schorsing	9
-gesprek met ouders	26
-politie inschakelen	3
-anders	19

Bij vrijwel alle bekende daders heeft de school actie ondernomen. In de meeste gevallen kreeg de dader (ondermeer) een gesprek met iemand van school. Bij een kwart van de daders werden de ouders ingeschakeld. Een vrijwel even groot deel kreeg straf. 3% van de daders werd aangemeld bij de politie.

Aan de leerlingen waarbij de school gereageerd heeft op het daderschap, is gevraagd of zij de reactie/straf voor de dader rechtvaardig vonden. Ook aan het personeel is gevraagd naar de rechtvaardigheid van de straffen voor de daders. Bij hen ging de vraag echter over de straffen voor leerlingen in het algemeen. In de onderstaande tabel staat het resultaat.

Tabel 5.8 Reactie/straf voor leerlingen onrechtvaardig (in %)

	leerlingen	personeel
reactie/straf rechtvaardig	56	59
reactie/straf onrechtvaardig	16	18
geen mening	28	23

Van de leerlingen die het afgelopen jaar 'iets hebben uitgehaald' en daarvoor straf hebben gekregen, vindt ruim de helft dat deze straf rechtvaardig was. Medewerkers en leerlingen oordelen ongeveer gelijk over de rechtvaardigheid van straffen voor leerlingen.

Aan de medewerkers is eenzelfde vraag gesteld over de rechtvaardigheid van bestraffing op school als de dader een medewerker is.

Tabel 5.9 Reactie/straf voor personeel onrechtvaardig (in %)

	personeel
reactie/straf rechtvaardig	19
reactie/straf onrechtvaardig	11
geen mening / weet niet	70

De grootste groep heeft hier geen mening over of weet het niet. Het meest waarschijnlijk is dat men het niet weet omdat straffen van schoolleiding aan medewerkers weinig voorkomen en als ze voorkomen niet openbaar worden gemaakt. Van de groep medewerkers die hier wel een mening over heeft vindt de grootste groep dat de bestraffing van medewerkers rechtvaardig is.

Aan de medewerkers is gevraagd in hoeverre men vindt dat incidenten van agressie en geweld of van seksuele intimidatie goed worden opgelost op school.

Tabel 5.10 Oplossen incidenten (in %)

	personeel
incidenten worden goed opgelost	72

In grote meerderheid zijn de medewerkers van oordeel dat incidenten goed worden opgelost.

Verder is gevraagd of men vindt dat er vanuit de schoolleiding voldoende aandacht is voor de onderwerpen agressie en geweld en seksuele intimidatie.

Tabel 5.11 Aandacht vanuit schoolleiding (in %)

	personeel
voldoende aandacht voor agressie en geweld	43
voldoende aandacht voor seksuele intimidatie	29

Minder dan de helft van de medewerkers vindt dat er voldoende aandacht voor de onderwerpen is. Dat betekent dat een meerderheid meent dat er onvoldoende aandacht voor is.

5.5 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is verder of er verbanden bestaan tussen toezicht houden en de eerder besproken onderwerpen, zoals slachtofferschap. De resultaten hiervan worden nu besproken.

Voor de in dit hoofdstuk behandelde onderwerpen geldt dat medewerkers die het slachtoffer zijn geweest van lichte of zware incidenten, minder positief zijn over de situatie op school dan hun collega's die geen slachtoffer waren. Zij vinden *meer dan hun collega's* dat het toezicht en ingrijpen onvoldoende is.

De leeftijd blijkt geen invloed te hebben op het oordeel over 'toezicht en ingrijpen', van 25-minner tot en met 55-plusser, er is geen verschil gevonden. Hetzelfde geldt voor geslacht: mannen en vrouwen ervaren geen verschil in 'toezicht en ingrijpen'.

Onder de leerlingen is onderzocht of de bekendheid van daders bij de school samenhangt met de leeftijd van de daders, hun geslacht, de etnische herkomst of het soort onderwijs dat zij volgen. Dit bleek niet het geval. Vervolgens is gekeken of de school bij bepaalde groepen daders vaker ingrijpt dan bij andere groepen. Dit bleek ook niet het geval. De school maakt in haar gedrag geen onderscheid tussen leeftijdsgroepen, etnische groepen, schooltypes of jongens en meisjes.

5.6 Conclusies

Ruim de helft van de leerlingen en bijna alle medewerkers kennen de schoolregels ten aanzien van agressie en geweld. Voor seksuele intimidatie zijn de schoolregels minder bekend. Zeer weinig leerlingen zijn echter van mening dat de schoolregels ook gehandhaafd worden. Slechts de helft van de medewerkers is tevreden met de mate waarin de schoolregels gehandhaafd worden. De helft van de medewerkers ervaart voldoende toezicht op school. Het toezicht *rond* school wordt veel minder vaak als voldoende ervaren.

Bijna de helft van de medewerkers moet wekelijks of vaker ingrijpen bij incidenten tussen leerlingen. De meeste medewerkers zijn tevreden met de mate waarin op school wordt ingegrepen bij incidenten, een derde vindt dat er meer mag worden ingegrepen. Bijna alle medewerkers ervaren ten aanzien van het ingrijpen bij incidenten voldoende steun van collega's.

Aan de leerlingen die zich het afgelopen jaar schuldig hebben gemaakt aan normoverschrijdend gedrag, is gevraagd hoe de school hierop reageerde. Uit de resultaten blijkt dat één op de drie 'daders' bekend is bij medeleerlingen en één op de zes bij de scholen. Geconcludeerd kan dus worden dat de school slechts een fractie van de daders opspoort.

Positief is dat uit het onderzoek naar voren komt dat de scholen bij vrijwel alle bekende daders actie ondernemen. In ruim de helft van de gevallen kreeg de dader een gesprek met iemand van school. Iets minder vaak werd (eveneens) met de ouders gesproken en/of volgde straf. Verder bleek uit de analyses dat de scholen in hun reactie geen onderscheid maken tussen verschillende leeftijdsgroepen, etnische groepen, schooltypes of jongens en meisjes.

Aan de betreffende daders is gevraagd of zij de actie/straf van de school rechtvaardig vonden. Dit bleek voor de helft van de daders het geval. Eén op de zes leerlingen vond de actie/straf echter onrechtvaardig.

Ook het personeel is gevraagd naar de rechtvaardigheid van straffen voor leerlingen. De medewerkers hebben ongeveer dezelfde mening hierover als de leerlingen. Ook medewerkers zelf kunnen daders zijn en een reactie of straf van de school krijgen. Over de rechtvaardigheid van reacties / straffen aan medewerkers is bij de medewerkers zelf echter weinig bekend.

De medewerkers vinden over het algemeen dat incidenten op school goed worden opgelost, maar dat er meer aandacht voor het onderwerp kan zijn vanuit de schoolleiding.

Verder is er bij de medewerkers een duidelijk onderscheid tussen hen die in de afgelopen 12 maanden op enige manier slachtoffer zijn geweest van een incident en zij die dat niet waren. De 'slachtoffers' zijn minder enthousiast over het toezicht op school, de handhaving van schoolregels, de rechtvaardigheid van straffen etc. dan hun collega's. Tussen ouderen en jongeren is een dergelijk verschil niet gevonden en hetzelfde geldt voor mannen en vrouwen.

6 Opvang slachtoffers

6.1 Inleiding

Aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden is gevraagd hoe de school hierop reageerde. Zo wordt gevraagd of de school het slachtofferschap ontdekt heeft en of er vervolgens iets aan is gedaan. Ook wordt gevraagd in hoeverre de opgevangen leerlingen tevreden zijn over de opvang. Aan leerlingen die niemand iets over het slachtofferschap hebben verteld, wordt gevraagd wat de reden hiervoor is. In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd.

Over het onderwerp slachtofferopvang voor medewerkers wordt in het hoofdstuk 'evaluatie veiligheidsmaatregelen' gerapporteerd.

6.2 Opvang slachtoffers onder leerlingen

In de onderstaande tabel staat het aantal en percentage leerlingen dat het afgelopen jaar slachtoffer werd van normoverschrijdend gedrag. Bovendien wordt aangegeven of medeleerlingen of de school bekend waren met de slachtoffers.

Tabel 6.1 Bekendheid met slachtoffer-ervaringen (in aantallen en %)

	leerlingen
aantal leerlingen dat slachtoffer is geworden (onderzoeksgroep)	668
percentage leerlingen dat slachtoffer is geworden (onderzoeksgroep)	63
percentage slachtoffers dat hun ervaring aan één of meer <i>medeleerlingen</i> vertelde	35
percentage slachtoffers dat hun ervaring aan één of meer leden van het <i>schoolpersoneel</i> vertelde	25

Tweederde van de leerlingen is het afgelopen jaar slachtoffer geworden van normoverschrijdend gedrag. Een derde van de slachtoffers vertelde hun ervaring aan medeleerlingen en een kwart aan iemand van school.

In de onderstaande tabel staat op welke wijze de school reageerde op het slachtofferschap. In deze tabel wordt eerst het percentage slachtoffers gegeven waarbij de school actie heeft ondernomen. Vervolgens wordt voor deze groep weergegeven welke acties de school ondernam. Omdat de school meerdere acties tegelijk kan ondernemen, telt de tabel niet op tot 100%.

Tabel 6.2 Reactie van de school op slachtoffer-ervaringen (in %)

	leerlingen
percentage 'bekende' slachtoffers waarbij de school actie heeft ondernomen	44
-dader kreeg straf	18
-gesprek met dader en slachtoffer	41
-gesprek met slachtoffer alleen	35
-gesprek met ouders slachtoffer	17
-slachtoffer kreeg schadevergoeding	4
-anders	28

In minder dan de helft van de gevallen van slachtofferschap onderneemt de school actie. Daarbij gaat het meestal om het organiseren van een gesprek met de dader en het slachtoffer of met het slachtoffer alleen. Het straffen van de dader en/of het inschakelen van de ouders komt veel minder vaak voor en ook een schadevergoeding wordt zelden toegekend.

Aan de slachtoffers waarbij de school actie heeft ondernomen, is gevraagd of zij hier tevreden over zijn. In de onderstaande tabel staat het resultaat.

Tabel 6.3 Tevredenheid met reactie school (in %)

	leerlingen
tevreden	50
enigszins tevreden	39
ontevreden	12

De meerderheid van de slachtoffers is (enigszins) tevreden met de reactie van de school. Eén op de tien slachtoffers geeft echter aan hier ontevreden over te zijn.

Aan leerlingen die niemand iets van het slachtofferschap verteld hebben, is gevraagd wat de reden hiervoor is. De resultaten staan in onderstaande tabel.

Tabel 6.4 Waarom slachtoffer-ervaring niet verteld (in %)

	leerlingen
het was niet zo belangrijk	50
ik durfde het niet te vertellen	8
ik was bang dat ze het aan mijn ouders zouden vertellen	3
ik was bang dat ze het niet zouden geloven	2
ik schaamde me	5
ik had zelf ook schuld	5
ik wist niet aan wie ik het moest vertellen	7
anders	22

De grootste groep slachtoffers hield hun ervaring voor zich omdat zij het niet zo belangrijk vonden. Angst, schaamte en medeschuld speelt voor een aantal leerlingen echter ook een rol. 7% van de leerlingen wist niet aan wie ze de ervaring zouden moeten vertellen.

6.3 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is of de bekendheid van slachtoffers bij de school samenhangt met de leeftijd van de daders, het geslacht, de etnische herkomst of het soort onderwijs dat zij volgen. Dit bleek niet het geval. Vervolgens is gekeken of de school bij bepaalde groepen slachtoffers vaker ingrijpt dan bij andere groepen. Dit bleek ook niet het geval. De school maakt in haar opvang geen onderscheid tussen leeftijdsgroepen, etnische groepen, schooltypes of jongens en meisjes.

6.4 Conclusies

Aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden, is gevraagd wie hiervan op de hoogte was. Uit de resultaten blijkt dat één op de drie slachtoffers bij medeleerlingen bekend is en één op de vier slachtoffers bij iemand van school.

Het grootste deel van het slachtofferschap is dus onbekend bij de school. Daar komt nog bij dat de school in minder dan de helft van de gevallen actie onderneemt. Dat is aanmerkelijk minder vaak dan bij geconstateerd 'daderschap' bij leerlingen (zie hoofdstuk 5). In de meeste gevallen wordt een gesprek met dader en slachtoffer tezamen of met het slachtoffer alleen georganiseerd.

Aan de slachtoffers waarbij de school actie heeft ondernomen, is gevraagd of zij hier tevreden over zijn. Dit blijkt voor de meeste slachtoffers het geval. Eén op de tien 'opgevangen' leerlingen is echter ontevreden.

Aan leerlingen die niemand iets van het slachtofferschap verteld hebben, is gevraagd wat de reden hiervoor is. Uit de resultaten blijkt dat de grootste groep slachtoffers hun ervaring voor zich hield omdat zij het niet zo belangrijk vonden. Angst, schaamte en medeschuld speelt voor een aantal leerlingen echter ook een rol.

7 Veiligheid schoolgebouw en -omgeving

7.1 Inleiding

Een belangrijk punt in de school vormt de veiligheid van de gebouwen en de omgeving. Daarom is aan leerlingen en medewerkers de vraag gesteld of ze zich weleens onveilig voelen in een aantal situaties of op een aantal plekken in of rond school. De resultaten staan in dit hoofdstuk.

7.2 Veiligheid situaties

In de onderstaande tabel staat het oordeel van leerlingen en medewerkers omtrent de (on)veiligheid van verschillende *situaties* in en om de school. Hierbij wordt het percentage leerlingen en medewerkers gepresenteerd dat zich soms tot vaak onveilig voelt.

Tabel 7.1 Onveiligheid situaties (in %)

	leerlingen	medewerkers
in bepaalde lesgroepen/klassen	15	19
als je alleen in het schoolgebouw bent	18	18
als je alleen met een leraar/lerares bent	18	-
tijdens individuele gesprekken met leerling/ouders	-	13
op schoolfeest	18	27
tijdens buitenschoolse activiteiten	16	13
anders	5	100

Alle genoemde situaties worden door ongeveer een zesde van de leerlingen als onveilig ervaren. Er is dus voor de leerlingen weinig verschil tussen verschillende situaties. Voor medewerkers zijn de schoolfeesten het meest onveilig, gevolgd door bepaalde lesgroepen/klassen en alleen in het schoolgebouw.

Alle medewerkers geven aan zich in andere situaties onveilig te voelen. van de medewerkers die hebben omschreven welke 'andere' situatie als onveilig wordt ervaren geeft het merendeel situaties rond en bepaalde plaatsen op school aan: groepen leerlingen op het schoolplein, in en uit de fietsenkelder, routes van/naar school etc. Deels wordt hiermee vooruit gelopen op de volgende vraag naar onveilige *plaatsen* op en rond school.

7.3 Veiligheid plaatsen

In de onderstaande tabel staat het oordeel van leerlingen en medewerkers omtrent de (on)veiligheid van verschillende *plaatsen* in en om de school. Hierbij wordt het percentage leerlingen en medewerkers gepresenteerd dat zich soms tot vaak onveilig voelt.

Tabel 7.2 Onveiligheid plaatsen (in %)

	leerlingen	medewerkers
routes van/naar school	25	16
directe omgeving school	24	25
schoolterrein	12	23
binnen school, maar buiten de lokalen (ingang, gangen, trappen, etc.)	9	15
specifieke ruimtes	-	2
kantine	8	6
theorielokalen	4	4
praktijklokalen	6	5
gymzaal/kleedruimtes/sportvelden	17	2
toiletruimten	11	2
anders	2	100

Zowel leerlingen als medewerkers vinden de directe omgeving van school een onveilige plaats. Daarnaast vinden leerlingen de routes van en naar school het meest onveilig en medewerkers het schoolplein en de gang, de trappen en de hal. Leerlingen voelen zich meer dan medewerkers onveiliger bij de sportfaciliteiten en de toiletruimten. Dat medewerkers hier lagere percentages aangeven is logisch enerzijds omdat zij minder dan leerlingen in de gymzaal en op de sportvelden komen (op de gymleraren na) en anderzijds omdat zij aparte (personeels)toiletten gebruiken.

7.4 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen zich onveiliger in bepaalde situaties voelen dan andere leerlingen. Uit de resultaten blijkt dat het gevoel van onveiligheid toeneemt naarmate de leerlingen vaker slachtoffer zijn geworden van incidenten. Zo loopt het percentage leerlingen dat zich in bepaalde situaties soms tot vaker onveilig voelt op van 15% onder leerlingen die het afgelopen jaar geen slachtoffer werden tot 33% onder stelselmatige slachtoffers.

Verder blijkt dat het percentage leerlingen dat zich in bepaalde situaties onveilig voelt onder jongere leerlingen hoger is dan onder oudere. Zo voelt van de leerlingen in de leeftijd van 12-14 jaar 30% zich onveilig, van de leerlingen van 15-16 jaar 21% en van de leerlingen van 17-19 jaar 13%. Ook meisjes voelen zich significant vaker onveilig dan jongens (30% versus 19%).

Ook is onderzocht of bepaalde groepen leerlingen zich onveiliger op bepaalde *plaatsen* voelen dan andere leerlingen. Dit blijkt wonderlijk genoeg niet het geval. Er is noch samenhang met de mate waarin de leerlingen slachtoffer werden, noch met de leeftijd en het geslacht van de leerlingen. Ook de factoren etniciteit en schooltype blijken geen rol te spelen bij het gevoel van veiligheid in bepaalde situaties of plaatsen.

Ook voor de medewerkers blijkt dat diegenen die slachtoffer zijn geweest zich vaker onveilig voelen dan collega's die geen slachtoffer waren. Verder blijkt dat ouderen zich niet meer of minder onveilig voelen in en rond school dan jongeren, de leeftijd speelt geen rol. Opvallend is dat geslacht ook geen

verschil maakt, mannen en vrouwen ervaren dezelfde plaatsen op school even vaak als onveilig.

Ook is onderzocht of deelnemers die het toezicht op school onvoldoende vinden zich ook vaker onveilig voelen. Dat is zo, er is een samenhang tussen onveiligheidsgevoelens en de mening die medewerkers hebben over toezicht en ingrijpen op school.

7.5 Conclusies

De meest onveilige plaatsen zijn buiten het schoolgebouw. Voor leerlingen zijn de routes van en naar school en de directe omgeving van de school het meest onveilig, voor medewerkers de directe omgeving van school, het schoolplein en de gang, trappen en de hal. Ongeveer één op de vier leerlingen / medewerkers vindt deze plaatsen onveilig. Ook voelen beide groepen zich in regelmatig onveilig in diverse schoolsituaties, zoals in bepaalde klassen, tijdens individuele gesprekken en op schoolfeesten.

In een aantal situaties en plaatsen blijken enige verschillen in de veiligheidsbeleving van leerlingen en medewerkers op te treden. Zo voelen medewerkers zich het meest onveilig bij schoolfeesten.

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen zich onveiliger in bepaalde situaties of plaatsen voelen dan andere leerlingen. Uit de resultaten blijkt dat het gevoel van onveiligheid in bepaalde situaties toeneemt naarmate de leerlingen vaker slachtoffer worden van incidenten. Ook jongere leerlingen (12-14 jaar) en meisjes voelen zich in bepaalde situaties relatief onveilig. Voor de onderzochte plaatsen in de school werden deze resultaten wonderlijk genoeg niet gevonden.

Bij de medewerkers is onderzocht of er verschil is in de ervaren onveiligheid op school tussen mannen en vrouwen, tussen jongeren en ouderen, tussen deelnemers die het afgelopen jaar slachtoffer waren en 'niet slachtoffers' en tussen de deelnemers die 'meer toezicht' of 'minder toezicht' ervaren op school. Leeftijd en geslacht blijken geen verschil te maken. Slachtofferschap en toezicht wel. Medewerkers die het slachtoffer waren van één of meerdere incidenten voelen zich vaker onveilig in bepaalde situaties of plekken dan collega's die niet het slachtoffer waren. Medewerkers die vinden dat er onvoldoende 'toezicht en ingrijpen' is op school voelen zich vaker onveilig in bepaalde situaties of op bepaalde plaatsen dan hun collega's.

8 Veiligheid en schoolbinding

8.1 Inleiding

Uit verschillende studies blijkt dat de mate waarin leerlingen en personeel schoolbinding ervaren van invloed is op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaats vindt. In de vragenlijst is daarom speciaal aandacht besteed aan de door leerlingen en personeel ervaren schoolbinding. Dit is geoperationaliseerd door een aantal uitspraken te formuleren, die in hun onderlinge samenhang schoolbinding meten. Aan leerlingen en personeel is gevraagd in hoeverre deze uitspraken op hen of de school van toepassing zijn. Bovendien is de personeelsleden gevraagd in hoeverre zij geconfronteerd zijn met situaties die zij 'niet meer aankunnen'. De resultaten van deze analyses staan in dit hoofdstuk.

8.2 Schoolbinding

In hoofdstuk vier wordt beschreven in hoeverre leerlingen zich het afgelopen jaar schuldig maakte aan normoverschrijdend gedrag. Aan het personeel is dit niet gevraagd. De kans op het geven van zogenaamde 'sociaal wenselijke antwoorden' zou hierbij namelijk te groot zijn. Om toch een indicatie van normoverschrijdend gedrag onder het personeel te krijgen, is de personeelsleden wel gevraagd in hoeverre zij geconfronteerd zijn met situaties die zij 'niet meer aankunnen'. Verondersteld kan namelijk worden dat deze situaties normoverschrijdend gedrag in de hand werken.

Tabel 8.1 Situaties 'niet meer aankunnen': risico's voor daderschap onder personeel (in %)

	personeel
met bepaalde leerlingen	33
in bepaalde lesgroepen/klassen	29
tijdens individuele gesprekken	9
buiten de klas	29
tijdens schoolfeesten	15
tijdens buitenschoolse activiteiten	11
anders	89

De meest genoemde situaties die medewerkers niet meer aankunnen zijn situaties 'met bepaalde leerlingen', 'met bepaalde lesgroepen/klassen' en 'buiten de klas' (daarmee wordt bedoeld in gangen, hal, kantine etc.). Van de overige situaties scoort 'tijdens schoolfeesten' het hoogst (vergelijk met vorig hoofdstuk). Het risico voor daderschap door medewerkers speelt het meest in de klas met bepaalde leerlingen en/of groepen en in de gangen, op de trappen etc.

De vraag naar 'andere situaties' is een dubbele vraag: eerst wordt gevraagd of men zich in andere situaties onveilig voelt, daarna een open vraag om welke andere situaties het gaat. Velen hebben aangekruist zich onveilig te voelen in 'andere situaties', maar omdat slechts weinigen hebben opge-

schreven om welke situaties het gaat is er verder weinig over te zeggen.

In tabel 8.2 staat de mate waarin leerlingen en personeelsleden schoolbinding ervaren. Zoals in de inleiding is beschreven, wordt dit gemeten door middel van een aantal uitspraken. In de tabel wordt het percentage leerlingen en personeelsleden gegeven dat het met de genoemde uitspraak eens is. Aan de leerlingen zijn over dit onderwerp meer uitspraken voorgelegd dan aan het personeel. De extra schoolbindings-uitspraken van leerlingen zijn opgenomen in tabel 8.3.

Tabel 8.2 Schoolbinding leerlingen en personeel (in %)

	leerlingen	personeel
ik ga met plezier naar school	44	65
leerlingen worden goed begeleid bij leer- en privéproblemen	34	39
school houdt rekening met behoefte/wensen van leerlingen	19	16
school houdt rekening met behoefte/wensen van personeel	-	19
goed gedrag wordt beloond	20	20
lera(r)es tonen goed voorbeeld-gedrag	28	28
school reageert op spijbelen	61	62

Zowel personeel als leerlingen staan gematigd positief tegenover de school. Bij de leerlingen gaat iets minder dan de helft met plezier naar school, bij het personeel twee derde. Leerlingen en medewerkers hebben ongeveer dezelfde mening over de schoolbinding. Ongeveer 30 à 40% van leerlingen medewerkers vindt dat leerlingen goed begeleid worden bij leer- en privéproblemen, rond de 20% vindt dat de school rekening houdt met de wensen van leerlingen en ongeveer eenzelfde groep vindt dat goed gedrag op school beloond wordt. Een vijfde van de medewerkers vindt dat rekening wordt gehouden met hun behoefte / wensen. Tweederde van zowel leerlingen als medewerkers vindt dat de school consequent reageert op spijbelen. Al met al een somber beeld over hoe leerlingen medewerkers de school ervaren (weinig begeleiding van leerlingen, slecht rekening houden met wensen, goed gedrag nauwelijks belonen, matig voorbeeld-gedrag).

In de onderstaande tabel staan de resultaten van schoolbinding, zoals gemeten bij leerlingen alleen.

Tabel 8.3 Schoolbinding leerlingen (in %)

	leerlingen
ik zit in een leuke klas	49
ik heb genoeg goede vrienden/vriendinnen op school	81
ik voel me vaak eenzaam op school	4
ik heb vaak ruzie op school	7
ik vind leren leuk	23
ik vind de meeste leraren/leraressen aardig	40
de meeste leraren/leraressen zijn vriendelijk tegen de leerlingen	37
de meeste leraren/leraressen nemen de leerlingen serieus	35
de leerlingen in mijn klas gaan vriendelijk met elkaar om	34
de leerlingen in mijn klas helpen elkaar graag	29

sommige leerlingen in mijn klas worden vaak gepest	26
als er thuis iets ergs gebeurd is, kan ik daar op school makkelijk over praten	23
als er op school iets ergs gebeurd is, kan ik daar op school makkelijk over praten	33

Het grootste deel van de leerlingen is van mening dat zij genoeg vrienden/vriendinnen op school hebben. De overige schoolbinding-items scoren aanmerkelijk lager. Zo vindt slechts een derde tot een kwart van de leerlingen dat leerlingen vriendelijk met elkaar omgaan en elkaar graag helpen. Ook vindt slechts een kwart van de leerlingen leren leuk.

Verder is maar een kwart van mening dat als er thuis iets ergs gebeurd is, zij daar op school makkelijk over kan praten. Het percentage leerlingen dat vindt dat zij op school goed kan praten over iets ergs dat op school is gebeurd, is ligt iets hoger.

Omdat de uitspraken in tabel 8.2 en 8.3 in hun samenhang schoolbinding meten, is voor de leerlingen onderzocht hoe groot de mate van schoolbinding in het algemeen is. Hiertoe zijn de items geaggregeerd tot één variabele, die leerlingen indeelt in categorieën die nauwelijks, enigszins en veel schoolbinding ervaren. Uit de resultaten blijkt dat slechts 2% van de leerlingen nauwelijks, 33% enigszins en 66% veel schoolbinding ervaart.

In de onderstaande tabel staat het oordeel van het personeel over de samenwerking met collega's en de begeleiding van nieuwe leerkrachten.

Tabel 8.4 Samenwerking en inwerken nieuwe leerkrachten (in %)

	personeel
goede samenwerking met collega's	56
nieuwe leerkrachten worden goed begeleid	22

Ruim de helft van het personeel is van mening dat de samenwerking met collega's goed is, iets minder dan de helft is dat dus niet. Ongeveer een kwart is positief over de begeleiding van nieuwe leerkrachten.

Aan de medewerkers is verder gevraagd om aan te geven welke van onderstaande mogelijke werkproblemen het meest van toepassing is. Uit deze lijst mochten maximaal vijf mogelijkheden aangekruist worden.

Tabel 8.5 Werkproblemen (in %)

	personeel
hoge werkdruk	67
het moeten inspelen op verschillende culturen in de klas	15
conflicten met collega's	6
conflicten met de schoolleiding	6
het beperkte loopbaanperspectief	28
de slechte inrichting van de school (meubilair etc.)	40
gebrek aan collegiaal werkoverleg	22
de continue onderwijsveranderingen	51
het lesgeven	12

Het meest genoemde werkprobleem is de hoge werkdruk, tweederde van de medewerkers ervaart dit als werkprobleem. In iets mindere mate spelen de continue onderwijsveranderingen en de inrichting van de school. Opvallend weinig medewerkers noemen conflicten met collega's of schoolleiding. Daarnaast geeft een zesde van de medewerkers geeft aan dat 'het moeten inspelen op verschillende culturen in de klas' een werkprobleem is.

8.3 Samenhang met andere onderwerpen

Het onderscheid tussen medewerkers die de afgelopen 12 maanden het slachtoffer zijn geweest van een incident en de medewerkers die dat niet waren is ook bij dit onderwerp te vinden. De 'slachtoffers' ervaren een minder positieve schoolbinding dan collega's die het afgelopen jaar niet het slachtoffer van een incident waren. Ook is het zo dat medewerkers die minder toezicht op school ervaren dan collega's minder schoolbinding ervaren. Verder blijkt dat medewerkers die zich vaker onveilig voelen in het schoolgebouw dan collega's ook minder schoolbinding ervaren. Tussen mannen, vrouwen, ouderen en jongeren is (alweer) geen verschil gevonden ten aanzien van schoolbinding.

Voor de leerlingen is onderzocht of leerlingen die meer schoolbinding ervaren minder vaak tot ouderschap overgaan dan leerlingen die minder schoolbinding ervaren. Dit blijkt inderdaad het geval. Leerlingen die meer incidenten plegen ervaren minder schoolbinding. Met name onder de harde kern ouders is de schoolbinding laag. Van deze groep ervaart slechts 39% veel schoolbinding versus 61% tot 72% onder de overige groepen ouders en de leerlingen die het afgelopen jaar niets hebben gedaan.

Vervolgens is gekeken naar de ervaren schoolbinding van verschillende type slachtoffers. Deze groep laat vrijwel eenzelfde beeld zien: hoe vaker leerlingen slachtoffer worden, hoe minder schoolbinding ze ervaren. De stelselmatige slachtoffers spannen daarin wederom de kroon. Van deze groep ervaart slechts 44% veel schoolbinding versus 58% tot 71% onder de overige groepen (niet-)slachtoffers.

De mate waarin leerlingen schoolbinding ervaren hangt niet samen met hun etnische achtergrond of geslacht. Wel bleek de schoolbinding onder jongere leerlingen (12-14 jaar) het hoogst. Van deze groep ervaart 75% veel schoolbinding versus respectievelijk 59% en 57% onder leerlingen van 15-16 en 17-19 jaar. Ook blijkt dat de schoolbinding op het (i)vbo significant lager is dan op de mavo en havo/vwo (respectievelijk 58%, 72% en 70% ervaart veel schoolbinding).

8.4 Conclusies

Aangenomen wordt dat de mate waarin leerlingen en personeel schoolbinding ervaren van invloed is op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaats vindt. In dit onderzoek is daarom speciaal aandacht besteed aan de door leerlingen en personeel ervaren schoolbinding. Uit de resultaten blijkt dat zowel personeel als leerlingen over het algemeen gematigd positief tegenover de school staan. Iets minder dan de helft van de leerlingen en iets meer dan de helft van de personeelsleden gaat met plezier naar school. Ook houdt de school volgens de leerlingen en het personeel zelf slechts in beperkte mate rekening met hun wensen. Zowel leerlingen als medewerkers vinden dat goed gedrag nauwelijks wordt beloond op school en dat weinig voorbeeld-gedrag wordt getoond door medewerkers.

Aan de leerlingen zijn een aantal extra vragen voorgelegd om schoolbinding te meten. Uit de resultaten op deze vragen blijkt wederom dat een minderheid van de leerlingen positief over de sfeer op school is. Zo vindt slechts een derde tot een kwart van de leerlingen dat leerlingen vriendelijk met elkaar omgaan en elkaar graag helpen. Ook het praten op school over erge dingen die hun thuis of op school zijn overkomen scoort relatief laag. Het enige punt waarover de meeste leerlingen onverdeeld positief zijn, is het hebben van vrienden/vriendinnen op school.

Uit de resultaten blijkt verder dat leerlingen die zware incidenten plegen minder schoolbinding ervaren dan de rest. Dit geldt ook voor slachtoffers: hoe vaker (ernstig) slachtoffer, hoe minder ervaren schoolbinding. Met name stelselmatige daders en slachtoffers ervaren naar verhouding weinig schoolbinding. Verder blijkt dat de schoolbinding op het (i)vbo het laagst is. Dit laat zich rijmen met het feit dat de omvang van het ouderschap op dit schooltype (zie hoofdstuk 4) hoger is dan gemiddeld. Tot slot ervaren jongere leerlingen meer schoolbinding dan oudere.

Aan de medewerkers zijn extra vragen gesteld over werkproblemen en de samenwerking. Iets minder dan de helft van de medewerkers vindt de samenwerking met collega's niet goed. Bijna 70% van de medewerkers ervaart de hoge werkdruk als probleem, gevolgd door de continue onderwijsveranderingen en de slechte inrichting van de school.

Ook voor de medewerkers werd (alweer) een verschil gevonden tussen medewerkers die het slachtoffer waren van een incident en medewerkers die dat niet waren. De 'slachtoffers' zijn over het onderwerp 'schoolbinding' minder positief dan hun collega's. Ook bij 'toezicht' en 'onveilige plaatsen' is een verband gevonden. Medewerkers die onvoldoende toezicht ervaren geven minder schoolbinding aan en medewerkers die zich vaker onveilig voelen op school geven ook minder schoolbinding aan dan gemiddeld. Ten aanzien van geslacht en leeftijd is een dergelijk verband niet gevonden.

9 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen

9.1 Inleiding

De ervaring leert dat de meeste scholen bij de start van het "Veiligheid op School"-traject ook zelf al (in min of meerdere mate) activiteiten op het gebied van veiligheid hebben ontplooid. Hier is in de eerste fase van het traject rekening mee gehouden door de reeds ondernomen maatregelen op dit gebied te inventariseren en mee te nemen in de evaluatie van de veiligheid. In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd. In de eerste paragraaf staan de resultaten op het gebied van registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen. In de tweede paragraaf de resultaten voor schoolbinding en in de derde paragraaf de resultaten voor de veiligheid van het gebouw en de omgeving.

De resultaten worden in dit hoofdstuk in de tabellen 9.1 t/m 9.5 gepresenteerd. In al deze tabellen wordt in de tweede kolom aangegeven hoeveel scholen een maatregel reeds hebben getroffen. Hoeveel scholen de maatregel ook hebben laten evalueren staat in de derde kolom. In dit hoofdstuk wordt alleen over de evaluatie van een maatregel gerapporteerd als de maatregel door twee of meer scholen is geëvalueerd. De onderzoeksresultaten voor de betreffende scholen worden dan voor de betreffende maatregel samengevoegd. Hierdoor wordt een beeld geschetst van de effectiviteit van de maatregelen in het algemeen. In de school-bijlagen van dit rapport wordt de evaluatie van de maatregelen per school gepresenteerd.

In de tabellen wordt het percentage leerlingen en medewerkers gegeven dat bekend is met de veiligheidsmaatregel en het percentage leerlingen en medewerkers dat de maatregel positief beoordeeld. Bij de maatregelen met een * is het oordeel alleen gevraagd aan leerlingen en medewerkers die direct met de maatregel te maken hebben gehad. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de evaluatie van de vertrouwenspersoon. Over het functioneren van deze persoon valt namelijk moeilijk een oordeel te vellen door iemand die er nog nooit mee te maken heeft gehad.

Sommige maatregelen kunnen alleen door één van de twee partijen worden geëvalueerd. Dit is bijvoorbeeld het geval bij incidentenregistratie. Deze maatregel is alleen zichtbaar en daarmee evalueerbaar voor medewerkers. Wanneer dit het geval is, wordt in de tabel bij de groep waarbij de maatregel niet geëvalueerd is de afkorting n.v.t. gehanteerd.

Wellicht komt bij het lezen van de tabellen de vraag op: 'Begrepen de leerlingen wel wat er bedoeld wordt met de maatregelen?'. Veel maatregelen zijn namelijk nogal 'beleidsmatig' geformuleerd. In de leerlingen-enquête zijn de genoemde maatregelen echter in voor deze leeftijdsgroep begrijpelijke taal omgezet.

Bij het logistieke proces van inventariseren van veiligheidsmaatregelen en het maken van 13 verschillende leerlingen-vragenlijsten en medewerkers-vragenlijsten zijn een aantal vragen 'verloren gegaan'. Resultaat is dat niet in alle gevallen dezelfde vragen aan medewerkers gesteld zijn die aan leerlingen gesteld zijn. Verder heeft 1 school (Hervormd Lyceum West) niet aan het personeelonderzoek meegedaan, terwijl ze wel aan het leerlingenonderzoek hebben deelgenomen. De tabellen in dit hoofdstuk zijn daarom niet helemaal gevuld.

9.2 Registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie van de maatregelen op het gebied van registratie weergegeven.

Tabel 9.1 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: **registratie**

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	medewerkers	leerlingen	medewerkers
meldpunt *	10	0	-	-	-	-
incidentenregistratie	6	0	-	-	-	-

De meerderheid van de scholen heeft een meldpunt en de helft hanteert een vorm van incidentenregistratie. Geen van deze scholen heeft deze maatregelen geselecteerd om te evalueren.

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van opvang weergegeven.

Tabel 9.2 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: **opvang**

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	medewerkers	leerlingen	medewerkers
vertrouwenspersoon *	12	3	79	100	69	75
concrete opvangfaciliteiten *	6	5	45	52	51	30
klachtenprocedure *	7	1	-	-	-	-
vastgelegde procedures bij incidenten, conflicten en calamiteiten	9	6	77	52	44	41

Op bijna alle scholen functioneert een vertrouwenspersoon. Ook heeft een redelijk aantal scholen vastgelegde procedures bij incidenten, conflicten en/of calamiteiten. De helft van de scholen heeft een klachtenprocedure en/of concrete opvangfaciliteiten.

De vertrouwenspersoon is bekender bij medewerkers dan bij de leerlingen, de incidenten-procedures bij echter bekender bij de leerlingen. Bij de vastgelegde procedures bij incidenten is dit echter precies andersom. Deze is juist beduidend bekender bij leerlingen.

Aan de leerlingen en medewerkers die een bezoek aan de vertrouwenspersoon hebben gebracht, is gevraagd wat zij hiervan vonden. Van de medewerkers was driekwart positief, van de leerlingen tweederde. Met name de concrete opvangfaciliteiten worden door slechts een derde van de

medewerkers positief beoordeeld.

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van toezicht houden en ingrijpen weergegeven.

Tabel 9.3 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: toezicht houden en ingrijpen

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	personeel	leerlingen	personeel
afsluiten van (delen van) het gebouw	12	0	-	-	-	-
toezichthouders op en rond de school	13	4	67	82	38	28
detectie/controle op wapenbezit onder leerlingen	6	2	20	-	28	-
toegangscontrole op (ongewenste) bezoekers	10	4	65	82	44	51
camera-bewaking in of rond de school	9	1	-	-	-	-
alarminstallatie	11	0	-	-	-	-

Op alle scholen functioneren toezichthouders. Ook sluiten vrijwel alle scholen (delen van) het gebouw af en controleren op (ongewenste) bezoekers. Het laagst scoort de controle van leerlingen op wapenbezit. Dit wordt door zes van de dertien scholen gedaan.

De controle op wapenbezit is bij slechts een vijfde van de leerlingen bekend. Een kwart heeft hier een positief oordeel over. De aanwezigheid van toezichthouders op en rond de school en de controle op (ongewenste) bezoekers zijn meer leerlingen opgevallen. Medewerkers zijn hiervan echter nog vaker op de hoogte. Van de leerlingen en medewerkers die hier bekend mee zijn, is meer dan de helft van mening dat deze te wensen overlaat. Medewerkers zijn iets positiever over de toegangscontrole.

9.3 Schoolbinding

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van schoolbinding weergegeven.

Tabel 9.4 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: schoolbinding

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	personeel	leerlingen	personeel
anti-pestproject	5	2	68	59	40	70
drugsvoorlichting	4	0	-	-	-	-
schriftelijke informatie aan personeel, leerlingen en/of ouders *	7	3	58	-	62	-
(groeps-)gesprekken over veiligheid/agressie met leerlingen *	8	2	24	29	54	67
(groeps-)gesprekken over veiligheid/agressie met personeelsleden *	4	3	n.v.t.	-	n.v.t.	-
periodieke mentorgesprekken met leerlingen *	11	4	79	91	64	73
periodieke functioneringsgesprekken met personeelsleden *	8	4	n.v.t.	80	n.v.t.	58
duidelijke schoolregels en omgangsnormen binnen school/klas	13	10	80	86	47	46
trainingen voor personeel *	5	1	-	-	-	-
trainingen voor leerlingen *	2	0	-	-	-	-
eenduidige aanpak van daders	10	3	68	48	45	55
eenduidige aanpak van spijbelen	12	5	87	91	61	84

Alle scholen geven aan dat zij duidelijke schoolregels en omgangsnormen binnen de klas hebben. Ook voeren de meeste scholen periodieke mentorgesprekken met leerlingen en besteden zij aandacht aan de aanpak van spijbelen en daders. De minste aandacht gaat naar verhouding uit naar het houden van (groeps)gesprekken met medewerkers over veiligheid en agressie, drugsvoorlichting, anti-pest-projecten en trainingen.

De bekendheid met de meeste maatregelen die genomen zijn om de schoolbinding te versterken is hoog. Alleen de (groeps-)gesprekken over veiligheid/ agressie met leerlingen zijn noch bij leerlingen noch bij medewerkers erg bekend. Opvallend genoeg zijn leerlingen veel beter bekend met het feit dat daders consequent aangepakt worden dan medewerkers. Aan de andere kant zijn de periodieke mentorgesprekken weer bekender bij medewerkers.

Het oordeel over de schoolbindings-versterkende maatregelen loopt tussen leerlingen en medewerkers uiteen. Het extreemste voorbeeld hiervan vormt het anti-pestproject. Het percentage medewerkers dat hier positief over is,

is bijna twee keer zo groot als onder leerlingen, maar ook de overige maatregelen worden door medewerkers positiever beoordeeld dan door leerlingen.

9.4 Veiligheid gebouw/omgeving

In de onderstaande tabel worden de resultaten van de inventarisatie en evaluatie van de maatregelen op het gebied van veiligheid gebouw/omgeving weergegeven.

Tabel 9.5 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen op het gebied van: **veiligheid gebouw/omgeving**

maatregel	aantal scholen dat maatregel trof	aantal scholen dat maatregel evalueerde	bekend bij (in %)		positief oordeel (in %)	
			leerlingen	personeel	leerlingen	personeel
afspraken over gezamenlijk verlaten van het schoolgebouw	5	0	-	-	-	-
regelmatig verwijderen van graffiti	13	0	-	-	-	-
lockers of kluisjes voor kleding/persoonlijke eigendommen	13	0	-	-	-	-
opbergen van kostbare school-eigendommen en gevaarlijke materialen	13	1	-	-	-	-
afsluitbare of bewaakte fietsenstalling	7	0	-	-	-	-
afsluitbare of bewaakte parkeerplaatsen	3	0	-	-	-	-
ontruimingsplan	10	0	-	-	-	-
fysieke beveiliging van in/uitgangen en ramen	3	0	-	-	-	-
fysieke aanpassing van kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in school	4	1	-	22	-	75
sociaal veilige schoolomgeving	8	2	42	-	28	-
sociaal veilige schoolroutes	8	1	-	-	-	-

Drie maatregelen op het gebied van de veiligheid van het schoolgebouw en de schoolomgeving worden door alle scholen getroffen. Dit zijn het regelmatig verwijderen van graffiti, het plaatsen van lockers of kluisjes en het opbergen van kostbare schooleigendommen en gevaarlijke materialen. Daarnaast zijn de sociale veiligheid van de schoolomgeving en de schoolroutes bij ruim de helft van de scholen onderwerp van actie geweest.

De overige maatregelen worden echter door relatief weinig scholen getroffen. Zo hebben scholen zelden maatregelen getroffen om de parkeerplaats te bewaken, in/uitgangen/ramen fysiek te beveiligen of kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in de school te voorkomen.

Bijna geen enkele maatregel op dit gebied is door de scholen geëvalueerd, uitgezonderd de sociale veiligheid van de schoolomgeving. Ruim de helft van de leerlingen is hiervan op de hoogte. Een derde beoordeeld deze maatregel positief.

9.5 Conclusies

Uit de inventarisatie van de reeds door de scholen getroffen maatregelen blijkt dat op alle scholen toezichthouders functioneren en dat alle scholen duidelijke school- en omgangsregels bezitten, regelmatig graffiti verwijderen, lockers/kluisjes hebben en kostbare en/of gevaarlijke schooleigendommen opbergen. Ook geven de meeste scholen aan dat aandacht wordt besteed aan een eenduidige aanpak van spijbelaars. Verder zijn de volgende maatregelen naar verhouding vaak getroffen: vertrouwenspersoon, afsluiten (delen van) het gebouw, alarminstallatie en periodieke mentorgesprekken met leerlingen.

Aan de andere kant blijkt dat het de meeste scholen aan bepaalde schoolbindingsversterkende factoren ontbreekt, zoals (groeps)gesprekken over veiligheid en agressie met personeelsleden, drugsvoorlichting en trainingen. Ook controleert slechts zes van de dertien scholen op wapenbezit onder leerlingen. Dit aantal lijkt, zeker in het licht van het in dit onderzoek geconstateerde wapenbezit onder leerlingen (11% van de leerlingen neemt een wapen mee naar school neemt (zie hoofdstuk 4)) verrassend laag.

Tot slot is de (fysieke) beveiliging van het gebouw voor verbetering vatbaar. Zo hebben scholen slechts zelden maatregelen getroffen om kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in de school te voorkomen of in/uitgangen fysiek te beveiligen. Ook zijn de parkeerplaatsen bij de meeste scholen onbewaakt. De sociale veiligheid van de schoolomgeving en de schoolroutes zijn bij meer dan de helft van de scholen onderwerp van actie geweest. Niettemin voelen leerlingen en medewerkers zich het meest onveilig in de directe omgeving van de school. Daarnaast voelen leerlingen zich onveilig op de routes van en naar school en veel medewerkers op het schoolterrein.

In dit onderzoek heeft elke school de kans gekregen om vijf reeds getroffen maatregelen door leerlingen en medewerkers te laten evalueren. In dit onderzoek zijn de resultaten van scholen die dezelfde veiligheidsmaatregel evalueerde samengevoegd. Uit de evaluatie van de veiligheidsmaatregelen op het gebied van *registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen* blijkt dat leerlingen vinden dat er meer gedaan kan worden aan detectie op wapenbezit. Medewerkers zijn het minst positief over de opvangfaciliteiten en de toezichthouders op en rond school.

Over de veiligheidsmaatregelen op het gebied van *schoolbinding* zijn de meningen van leerlingen en medewerkers verdeeld. Leuk is dat leerlingen beter bekend zijn met het feit dat ouders consequent worden aangepakt dan medewerkers. Dit bevordert wellicht 'goed' gedrag op de scholen. Verder valt op dat veel maatregelen op het gebied van schoolbinding door medewerkers positiever worden beoordeeld dan door leerlingen.

Uit de gegevens over slachtofferschap onder leerlingen en medewerkers (hoofdstuk 2) blijkt dat pesten één van de grootste problemen op de scholen is. Uit de inventarisatie van de maatregelen blijkt dat slechts twee scholen maatregelen op dit gebied hebben getroffen. Deze maatregelen worden door medewerkers echter beter gewaardeerd dan door de leerlingen zelf. Meer aandacht voor de uitwerking van deze maatregelen en hun effectiviteit lijkt daarom gewenst.

Met betrekking tot de *veiligheid van het gebouw en de omgeving* blijkt dat slechts een derde van de leerlingen positief oordeelt over de sociale veiligheid van de schoolomgeving.

10 Prioriteiten

10.1 Inleiding

Bij het vergroten van de veiligheid op school kunnen leerlingen en medewerkers een belangrijke rol spelen. Tegen deze achtergrond wordt hen gevraagd of ze vinden dat de veiligheid op hun school verbeterd moet worden en zo ja, welke aspecten hierbij volgens hen dan prioriteit zouden moeten krijgen.

10.2 Prioriteiten

In de onderstaande tabel staat het percentage leerlingen en personeelsleden dat vindt dat er op school iets aan veiligheid moet worden gedaan.

Tabel 10.1 Veiligheid op school moet worden verbeterd (in %)

	leerlingen	personeel
verbetering veiligheid noodzakelijk	53	91

Medewerkers vinden veel vaker dan leerlingen dat er iets gedaan moet worden aan veiligheid op school. Bijna alle medewerkers vinden een extra inspanning nodig, de helft van de leerlingen vindt dat ook.

Vervolgens is de vraag gesteld *waar* iets aan gedaan moet worden. In de onderstaande tabel wordt weergegeven welke onderwerpen hierbij prioriteit hebben voor leerlingen en medewerkers.

Tabel 10.2 Prioriteiten op het gebied van veiligheid (in %)

	leerlingen	personeel
vernielingen in of aan het schoolgebouw	19	62
krassen in deuren en meubels	13	44
bekladden van het gebouw	10	28
het stelen van geld of spullen	37	51
discriminerende opmerkingen over huidskleur, cultuur of godsdienst	28	22
vervelende seksuele opmerkingen	12	6
het pesten/treiteren van leerlingen door andere leerlingen	24	59
het pesten/treiteren van leerlingen door leraren/leraressen	10	8
het pesten/treiteren van leraren/leraressen (door leerlingen)	7	14
vechtpartijen tussen leerlingen	24	40
dat leerlingen wapens mee naar school nemen	22	11
dat leerlingen bedreigd worden	22	23
dat medewerkers bedreigd worden	-	16
dat leerlingen lastig gevallen worden	17	10
dat medewerkers lastig gevallen worden	-	10
dat leerlingen tegen hun zin aangeraakt of betast worden (seksueel)	14	7

dat medewerkers tegen hun zin aangeraakt of betast worden (seksueel)	-	3
dat er op of bij school drugs worden verkocht	14	13
dat er op of bij school gestolen spullen worden verkocht	9	7
anders	5	11

De leerlingen zien het liefst iets gedaan aan het stelen van geld of spullen (door 37% van de leerlingen genoemd), gevolgd door discriminerende opmerkingen (28%), pesten/treiteren van leerlingen onderling (24%) en vechtpartijen tussen leerlingen (24%).

Medewerkers vinden bijna alle maatregelen belangrijker dan leerlingen, dat klopt ook met de ervaren noodzaak tot verbetering van de veiligheid. De prioriteiten van de medewerkers liggen bij vernielingen in of aan het schoolgebouw (door 62% van de medewerkers genoemd), het pesten/treiteren van leerlingen onderling (door 59% genoemd) en het stelen van geld of spullen (51%).

Er zijn opmerkelijke verschillen tussen leerlingen en medewerkers te zien. Leerlingen vinden aanpak van vernielingen, krassen en bekladden van het schoolgebouw aanzienlijk minder belangrijk dan medewerkers. Medewerkers vinden daarentegen de aanpak van wapens op school weer veel minder belangrijk dan leerlingen. Waarschijnlijk komt dit ook doordat leerlingen beter dan medewerkers weten hoeveel wapens er meegenomen worden, medewerkers hebben hier waarschijnlijk geen idee van. Ook vinden leerlingen de aanpak van seksueel aanraken door medeleerlingen belangrijker dan medewerkers.

10.3 Samenhang met andere onderwerpen

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen vaker vinden dat er iets aan de veiligheid op school moet gebeuren dan andere groepen. Dit blijkt alleen het geval voor (stelselmatige) slachtoffers. De noodzaak om de onveiligheid aan te pakken neemt toe naarmate de leerlingen vaker en van ernstiger delicten slachtoffer worden. Zo vindt van de leerlingen die het laatste jaar geen slachtoffer werden 43% dat er iets aan de veiligheid op school moet gebeuren en van de stelselmatige slachtoffers 61%.

Bij de medewerkers is dit verschil niet gevonden. Bijna alle medewerkers (91%), slachtoffers en 'niet - slachtoffers' vinden het nodig dat er iets wordt gedaan aan veiligheidsverbetering.

10.4 Conclusies

Bijna alle medewerkers en de helft van de leerlingen vindt verbetering van veiligheid op school noodzakelijk. De onderwerpen die daarbij prioriteit verdienen zijn:

- het stelen van geld of spullen;
- pesten /treiteren van leerlingen onderling;
- vernieling in of aan het schoolgebouw (vooral medewerkers);
- discriminerende opmerkingen (vooral leerlingen);
- vechtpartijen tussen leerlingen.

Verder blijkt dat de noodzaak om de veiligheid aan te pakken toeneemt naarmate de leerlingen vaker en van ernstiger delicten slachtoffer worden, bij medewerkers is dit niet zo.

11 Samenvatting en conclusie

In dit hoofdstuk worden de verschillende hoofdstukken nog eens op een rij gezet en van een conclusie voorzien.

Dit rapport bevat de resultaten van een onderzoek onder 1365 leerlingen en 361 medewerkers van scholen voor voortgezet onderwijs in Amsterdam West.

11.1 Slachtofferschap

Agressie, geweld en seksuele intimidatie blijken actuele thema's in het voortgezet onderwijs in Amsterdam West. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat 63% van de leerlingen en 75% van de medewerkers de afgelopen 12 maanden op de één of andere manier slachtoffer is geworden. Het hoogst scoorde bij beide groepen:

- schelden/pesten/treiteren;
- diefstal/vernieling van (eigen) geld/spullen;
- discriminerende opmerkingen;

Onder de medewerkers scoort ook de diefstal van schoolspullen hoog.

Aansluitend is gekeken in welke mate leerlingen en personeel slachtoffer worden van zogenaamde 'zware' incidenten. Hieruit blijkt dat een derde van de leerlingen het afgelopen jaar slachtoffer werd van een zwaar incident. Bij de medewerkers is dat iets minder; rond een zesde. Medewerkers worden echter veel vaker dan leerlingen het slachtoffer van lichte incidenten. Uit verdere analyses onder de leerlingen blijkt dat één op de tien leerlingen tot de groep stelselmatige slachtoffers behoort. Dit zijn slachtoffers die in één jaar meer dan 10 keer slachtoffer werden van zware (gewelddadige of strafbare) feiten. Onder medewerkers bevinden zich geen stelselmatige slachtoffers.

Vervolgens is gekeken van welke 'zware' overtredingen leerlingen en personeel slachtoffer worden. Bij de leerlingen scoorde vooral (fysiek) lastig vallen hoog, maar ook worden relatief veel leerlingen slachtoffer van slaan/schoppen en heling. Het feit dat heling hierbij hoog scoort laat zich rijmen met het hoge aantal gemelde diefstallen van geld en spullen. Met betrekking tot het personeel valt op hoe relatief hoog het percentage slachtoffers van ongewenste seksuele gedragingen is. Maar liefst één op de 10 personeelsleden heeft hier het afgelopen jaar mee te maken gehad.

Bij de medewerkers is geen verschil gevonden in de mate van slachtofferschap tussen mannen en vrouwen of oudere en jongere medewerkers, met uitzondering van seksuele intimidatie. Vrouwen zijn daar vaker het slachtoffer van dan mannen. Bij de leerlingen komt naar voren dat jongere leerlingen vaker slachtoffer worden dan oudere leerlingen. Ook is het slachtofferschap onder jongens groter dan onder meisjes.

Opmerkelijk is tot slot dat naar verhouding veel medewerkers geconfronteerd zijn met 'het overlijden van een leerling of medewerker'. Om hoeveel overlijdings-gevallen het hierbij gaat, blijft echter onduidelijk. Zo kan er sprake zijn van één overleden leerling of collega, waar alle medewerkers notie van hebben genomen.

11.2 Daderschap

Uit de gegevens omtrent het daderschap onder leerlingen blijkt dat de volgende overtredingen het meest worden gepleegd:

- het schelden, pesten of treiteren van een medeleerling;
- het inkrassen van deuren en/of meubels;
- schelden, pesten of treiteren van schoolpersoneel.
- het slaan/schoppen van een medeleerling;
- lastig vallen (duwen, trekken, etc.);

Daarnaast is in dit onderzoek gekeken naar de mate waarin leerlingen zogenaamde 'zware' overtredingen plegen. Hieruit blijkt dat maar liefst 41% van de leerlingen het afgelopen jaar minstens één keer een zware overtreding pleegde. Het hoogst scoorde hierbij (fysiek) lastig vallen en slaan/schoppen. Verder valt op dat één op de tien leerlingen een wapen mee naar school neemt. Zeven procent van de leerlingen heeft het afgelopen jaar daadwerkelijk gebruik gemaakt van een wapen. De helft van de medewerkers heeft iets gesignaleerd van ernstige criminaliteit onder leerlingen.

Ook is onderzocht *hoe vaak* leerlingen incidenten plegen. Hieruit blijkt dat leerlingen in één jaar gemiddeld 15 overtredingen plegen. Voor de verschillende type daders loopt dit echter nogal uiteen. Zo plegen daders van lichte overtredingen gemiddeld minder overtredingen dan daders van zware overtredingen. Wanneer het aantal keer dat leerlingen overtredingen begaan wordt gecombineerd met de zwaarte daarvan, komt een groep daders in beeld die dermate vaak zware overtredingen plegen, dat zij in het onderzoek tot een aparte (probleem)groep, 'de harde kern', worden gerekend. Op de onderzochte scholen behoort een relatief hoog aantal leerlingen tot deze 'harde kern', namelijk één op de zeven leerlingen.

Uit de resultaten blijkt verder dat met name leerlingen in de leeftijd van 15-16 jaar vaak zware overtredingen plegen. Ook is de omvang van de 'criminaliteit' op het (i)vbo hoger dan op de andere schooltypes. Zo hoort op het (i)vbo één op de vijf leerlingen tot de harde kern, terwijl dat elders één op de tien is.

Uit het onderzoek blijkt verder dat jongens zich over het algemeen vaker aan overtredingen schuldig maken dan meisjes. Tot slot maken jongens zich over het algemeen vaker aan overtredingen schuldig dan meisjes. Hierbij blijkt tevens dat meisjes zich vaker dan jongens beperken tot lichte overtredingen.

Zowel medewerkers als leerlingen zijn van mening dat de meeste incidenten zich tussen leerlingen onderling afspelen. Dat ook medewerkers daders kunnen zijn, blijkt evenwel uit het feit dat 22% procent van de medewerkers eens per jaar of vaker iets merkt van agressie of geweld tussen medewerkers onderling. Voor seksuele intimidatie is dit 12%. Ook leerlingen geven aan dat medewerkers zich schuldig maken aan incidenten. Zo kreeg bijna één op de tien leerlingen het afgelopen jaar discriminerende opmerkingen van medewerkers te horen. Ook maken medewerkers zich wel eens schuldig aan seksuele opmerkingen.

Tot slot is nagegaan in hoeverre daders slachtoffer worden en andersom. Uit de resultaten blijkt opvallend genoeg dat naarmate leerlingen meer en zwaardere overtredingen begaan, zij ook vaker en van zwaardere overtredingen slachtoffer worden. Dit zou erop kunnen duiden dat de zwaardere incidenten zich binnen een beperkte groep leerlingen afspelen.

11.3 Toezicht houden en ingrijpen

Ruim de helft van de leerlingen en bijna alle medewerkers kennen de schoolregels ten aanzien van agressie en geweld. Voor seksuele intimidatie zijn

de schoolregels minder bekend. Zeer weinig leerlingen zijn echter van mening dat de schoolregels ook gehandhaafd worden. Slechts de helft van de medewerkers is tevreden met de mate waarin de schoolregels gehandhaafd worden. De helft van de medewerkers ervaart voldoende toezicht op school. Het toezicht *rond* school wordt veel minder vaak als voldoende ervaren.

Bijna de helft van de medewerkers moet wekelijks of vaker ingrijpen bij incidenten tussen leerlingen. De meeste medewerkers zijn tevreden met de mate waarin op school wordt ingegrepen bij incidenten, een derde vindt dat er meer mag worden ingegrepen. Bijna alle medewerkers ervaren ten aanzien van het ingrijpen bij incidenten voldoende steun van collega's.

Aan de leerlingen die zich het afgelopen jaar schuldig hebben gemaakt aan normoverschrijdend gedrag, is gevraagd hoe de school hierop reageerde. Uit de resultaten blijkt dat één op de drie 'daders' bekend is bij medeleerlingen en één op de zes bij de scholen. Geconcludeerd kan dus worden dat de school slechts een fractie van de daders opspoorde.

Positief is dat uit het onderzoek naar voren komt dat de scholen bij vrijwel alle bekende daders actie ondernemen. In ruim de helft van de gevallen kreeg de dader een gesprek met iemand van school. Iets minder vaak werd (eveneens) met de ouders gesproken en/of volgde straf. Verder bleek uit de analyses dat de scholen in hun reactie geen onderscheid maken tussen verschillende leeftijdsgroepen, etnische groepen, schooltypes of jongens en meisjes.

Aan de betreffende daders is gevraagd of zij de actie/straf van de school rechtvaardig vonden. Dit bleek voor de helft van de daders het geval. Eén op de zes leerlingen vond de actie/straf echter onrechtvaardig.

Ook het personeel is gevraagd naar de rechtvaardigheid van straffen voor leerlingen. De medewerkers hebben ongeveer dezelfde mening hierover als de leerlingen. Ook medewerkers zelf kunnen daders zijn en een reactie of straf van de school krijgen. Over de rechtvaardigheid van reacties / straffen aan medewerkers is bij de medewerkers zelf echter weinig bekend.

De medewerkers vinden over het algemeen dat incidenten op school goed worden opgelost, maar dat er meer aandacht voor het onderwerp kan zijn vanuit de schoolleiding.

Verder is er bij de medewerkers een duidelijk onderscheid tussen hen die in de afgelopen 12 maanden op enige manier slachtoffer zijn geweest van een incident en zij die dat niet waren. De 'slachtoffers' zijn minder enthousiast over het toezicht op school, de handhaving van schoolregels, de rechtvaardigheid van straffen etc. dan hun collega's. Tussen ouderen en jongeren is een dergelijk verschil niet gevonden en hetzelfde geldt voor mannen en vrouwen.

11.4 Opvang slachtoffers

Aan de leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden, is gevraagd wie hiervan op de hoogte was. Uit de resultaten blijkt dat één op de drie slachtoffers bij medeleerlingen bekend is en één op de vier slachtoffers bij iemand van school.

Het grootste deel van het slachtofferschap is dus onbekend bij de school. Daar komt nog bij dat de school in minder dan de helft van de gevallen actie onderneemt. Dat is aanmerkelijk minder vaak dan bij geconstateerd 'daderschap' bij leerlingen (zie hoofdstuk 5). In de meeste gevallen wordt

een gesprek met dader en slachtoffer tezamen of met het slachtoffer alleen georganiseerd.

Aan de slachtoffers waarbij de school actie heeft ondernomen, is gevraagd of zij hier tevreden over zijn. Dit blijkt voor de meeste slachtoffers het geval. Eén op de tien 'opgevangen' leerlingen is echter ontevreden.

Aan leerlingen die niemand iets van het slachtofferschap verteld hebben, is gevraagd wat de reden hiervoor is. Uit de resultaten blijkt dat de grootste groep slachtoffers hun ervaring voor zich hield omdat zij het niet zo belangrijk vonden. Angst, schaamte en medeschuld speelt voor een aantal leerlingen echter ook een rol.

11.5 Veiligheid schoolgebouw en -omgeving

De meest onveilige plaatsen zijn buiten het schoolgebouw. Voor leerlingen zijn de routes van en naar school en de directe omgeving van de school het meest onveilig, voor medewerkers de directe omgeving van school, het schoolplein en de gang, trappen en de hal. Ongeveer één op de vier leerlingen / medewerkers vindt deze plaatsen onveilig. Ook voelen beide groepen zich in regelmatig onveilig in diverse schoolsituaties, zoals in bepaalde klassen, tijdens individuele gesprekken en op schoolfeesten.

In een aantal situaties en plaatsen blijken enige verschillen in de veiligheidsbeleving van leerlingen en medewerkers op te treden. Zo voelen medewerkers zich het meest onveilig bij schoolfeesten.

Onderzocht is of bepaalde groepen leerlingen zich onveilig in bepaalde situaties of plaatsen voelen dan andere leerlingen. Uit de resultaten blijkt dat het gevoel van onveiligheid in bepaalde situaties toeneemt naarmate de leerlingen vaker slachtoffer worden van incidenten. Ook jongere leerlingen (12-14 jaar) en meisjes voelen zich in bepaalde situaties relatief onveilig. Voor de onderzochte plaatsen in de school werden deze resultaten wonderlijk genoeg niet gevonden.

Bij de medewerkers is onderzocht of er verschil is in de ervaren onveiligheid op school tussen mannen en vrouwen, tussen jongeren en ouderen, tussen deelnemers die het afgelopen jaar slachtoffer waren en 'niet slachtoffers' en tussen de deelnemers die 'meer toezicht' of 'minder toezicht' ervaren op school. Leeftijd en geslacht blijken geen verschil te maken. Slachtofferschap en toezicht wel. Medewerkers die het slachtoffer waren van één of meerdere incidenten voelen zich vaker onveilig in bepaalde situaties of plekken dan collega's die niet het slachtoffer waren. Medewerkers die vinden dat er onvoldoende 'toezicht en ingrijpen' is op school voelen zich vaker onveilig in bepaalde situaties of op bepaalde plaatsen dan hun collega's.

11.6 Veiligheid en schoolbinding

Aangenomen wordt dat de mate waarin leerlingen en personeel schoolbinding ervaren van invloed is op de mate waarin normoverschrijdend gedrag plaats vindt. In dit onderzoek is daarom speciaal aandacht besteed aan de door leerlingen en personeel ervaren schoolbinding. Uit de resultaten blijkt dat zowel personeel als leerlingen over het algemeen gematigd positief tegenover de school staan. Iets minder dan de helft van de leerlingen en iets meer dan de helft van de personeelsleden gaat met plezier naar school. Ook houdt de school volgens de leerlingen en het personeel zelf slechts in beperkte mate rekening met hun wensen. Zowel leerlingen als medewerkers

vinden dat goed gedrag nauwelijks wordt beloond op school en dat weinig voorbeeld-gedrag wordt getoond door medewerkers.

Aan de leerlingen zijn een aantal extra vragen voorgelegd om schoolbinding te meten. Uit de resultaten op deze vragen blijkt wederom dat een minderheid van de leerlingen positief over de sfeer op school is. Zo vindt slechts een derde tot een kwart van de leerlingen dat leerlingen vriendelijk met elkaar omgaan en elkaar graag helpen. Ook het praten op school over erge dingen die hun thuis of op school zijn overkomen scoort relatief laag. Het enige punt waarover de meeste leerlingen onverdeeld positief zijn, is het hebben van vrienden/vriendinnen op school.

Uit de resultaten blijkt verder dat leerlingen die zware incidenten plegen minder schoolbinding ervaren dan de rest. Dit geldt ook voor slachtoffers: hoe vaker (ernstig) slachtoffer, hoe minder ervaren schoolbinding. Met name stelselmatige daders en slachtoffers ervaren naar verhouding weinig schoolbinding. Verder blijkt dat de schoolbinding op het (i)vo het laagst is. Dit laat zich rijmen met het feit dat de omvang van het ouderschap op dit schooltype (zie hoofdstuk 4) hoger is dan gemiddeld. Tot slot ervaren jongere leerlingen meer schoolbinding dan oudere.

Aan de medewerkers zijn extra vragen gesteld over werkproblemen en de samenwerking. Iets minder dan de helft van de medewerkers vindt de samenwerking met collega's niet goed. Bijna 70% van de medewerkers ervaart de hoge werkdruk als probleem, gevolgd door de continue onderwijsveranderingen en de slechte inrichting van de school.

Ook voor de medewerkers werd (alweer) een verschil gevonden tussen medewerkers die het slachtoffer waren van een incident en medewerkers die dat niet waren. De 'slachtoffers' zijn over het onderwerp 'schoolbinding' minder positief dan hun collega's. Ook bij 'toezicht' en 'onveilige plaatsen' is een verband gevonden. Medewerkers die onvoldoende toezicht ervaren geven minder schoolbinding aan en medewerkers die zich vaker onveilig voelen op school geven ook minder schoolbinding aan dan gemiddeld. Ten aanzien van geslacht en leeftijd is een dergelijk verband niet gevonden.

11.7 Inventarisatie en evaluatie veiligheidsmaatregelen

Uit de inventarisatie van de reeds door de scholen getroffen maatregelen blijkt dat op alle scholen toezichthouders functioneren en dat alle scholen duidelijke school- en omgangsregels bezitten, regelmatig graffiti verwijderen, lockers/kluisjes hebben en kostbare en/of gevaarlijke schooleigendommen opbergen. Ook geven de meeste scholen aan dat aandacht wordt besteed aan een eenduidige aanpak van spijbelaars. Verder zijn de volgende maatregelen naar verhouding vaak getroffen: vertrouwenspersoon, afsluiten (delen van) het gebouw, alarminstallatie en periodieke mentorgesprekken met leerlingen.

Aan de andere kant blijkt dat het de meeste scholen aan bepaalde schoolbindingsversterkende factoren ontbreekt, zoals (groeps)gesprekken over veiligheid en agressie met personeelsleden, drugsvoorlichting en trainingen. Ook controleert slechts zes van de dertien scholen op wapenbezit onder leerlingen. Dit aantal lijkt, zeker in het licht van het in dit onderzoek geconstateerde wapenbezit onder leerlingen (11% van de leerlingen neemt een wapen mee naar school neemt (zie hoofdstuk 4)) verrassend laag.

Tot slot is de (fysieke) beveiliging van het gebouw voor verbetering vatbaar. Zo hebben scholen slechts zelden maatregelen getroffen om kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in de school te voorkomen of in/uitgan-

gen fysiek te beveiligen. Ook zijn de parkeerplaatsen bij de meeste scholen onbewaakt. De sociale veiligheid van de schoolomgeving en de schoolroutes zijn bij meer dan de helft van de scholen onderwerp van actie geweest. Niettemin voelen leerlingen en medewerkers zich het meest onveilig in de directe omgeving van de school. Daarnaast voelen leerlingen zich onveilig op de routes van en naar school en veel medewerkers op het schoolterrein.

In dit onderzoek heeft elke school de kans gekregen om vijf reeds getroffen maatregelen door leerlingen en medewerkers te laten evalueren. In dit onderzoek zijn de resultaten van scholen die dezelfde veiligheidsmaatregel evalueerde samengevoegd. Uit de evaluatie van de veiligheidsmaatregelen op het gebied van *registratie, opvang en toezicht houden en ingrijpen* blijkt dat leerlingen vinden dat er meer gedaan kan worden aan detectie op wapenbezit. Medewerkers zijn het minst positief over de opvangfaciliteiten en de toezichthouders op en rond school.

Over de veiligheidsmaatregelen op het gebied van *schoolbinding* zijn de meningen van leerlingen en medewerkers verdeeld. Leuk is dat leerlingen beter bekend zijn met het feit dat ouders consequent worden aangepakt dan medewerkers. Dit bevordert wellicht 'goed' gedrag op de scholen. Verder valt op dat veel maatregelen op het gebied van schoolbinding door medewerkers positiever worden beoordeeld dan door leerlingen.

Uit de gegevens over slachtofferschap onder leerlingen en medewerkers (hoofdstuk 2) blijkt dat pesten één van de grootste problemen op de scholen is. Uit de inventarisatie van de maatregelen blijkt dat slechts twee scholen maatregelen op dit gebied hebben getroffen. Deze maatregelen worden door medewerkers echter beter gewaardeerd dan door de leerlingen zelf. Meer aandacht voor de uitwerking van deze maatregelen en hun effectiviteit lijkt daarom gewenst.

Met betrekking tot de *veiligheid van het gebouw en de omgeving* blijkt dat slechts een derde van de leerlingen positief oordeelt over de sociale veiligheid van de schoolomgeving.

11.8 Prioriteiten

Bijna alle medewerkers en de helft van de leerlingen vindt verbetering van veiligheid op school noodzakelijk. De onderwerpen die daarbij prioriteit verdienen zijn:

- het stelen van geld of spullen;
- pesten /treiteren van leerlingen onderling;
- vernieling in of aan het schoolgebouw (vooral medewerkers);
- discriminerende opmerkingen (vooral leerlingen);
- vechtpartijen tussen leerlingen.

Verder blijkt dat de noodzaak om de veiligheid aan te pakken toeneemt naarmate de leerlingen vaker en van ernstiger delicten slachtoffer worden, bij medewerkers is dit niet zo.

11.9 Samenhang tussen de onderwerpen in dit onderzoek

In ieder hoofdstuk is steeds de samenhang van het onderwerp met eerder genoemde onderwerpen en achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, geslacht, etc.) besproken. In deze paragraaf wordt voor zowel het personeels- als het leerlingenonderzoek een resumerend overzicht gepresenteerd. Dit gebeurt in de tabellen 11.1 en 11.2. In deze tabellen is een 'nee' aangegeven als er geen significant verschil tussen de variabelen bestaat, en een 'ja' als er wél een

significant verband bestaat.

Tabel 11.1 Samenhang tussen de verschillende onderwerpen in het personeels-onderzoek

	slachtofferschap	toezicht	veiligheid schoolgebouw	schoolbinding
geslacht	nee	nee	nee	nee
leeftijd	nee	nee	nee	nee
slachtofferschap		ja	ja	ja
toezicht			ja	ja
veiligheid schoolgebouw				ja

Alle onderwerpen hangen met elkaar samen, met uitzondering van de personalia (geslacht en leeftijd). Als het slachtofferschap wordt beperkt tot de incidenten van seksuele intimidatie dan blijkt dat vrouwen daar vaker het slachtoffer van zijn dan mannen. Voor de andere onderwerpen is er geen verschil tussen mannen en vrouwen en tussen de ouderen en de jongeren onder de deelnemers. Eventuele oorzaken op het gebied van toezicht, veiligheid schoolgebouw of schoolbinding zijn niet anders voor mannen dan voor vrouwen en niet anders voor de jongeren dan voor de ouderen. Dat betekent dat er op basis van geslacht en/of leeftijd geen speciale 'risicogroep' aan te wijzen is.

De overige onderwerpen; slachtofferschap, toezicht, veiligheid schoolgebouw en schoolbinding hangen allen met elkaar samen. Ze vertonen ook allemaal hetzelfde soort verband, problemen op het ene onderwerp hangen samen met problemen op het andere onderwerp. Dat betekent dat een medewerker die meer dan anderen het slachtoffer is geweest ook vaker vindt dat het toezicht op school onvoldoende is, dat er onveilige plekken in het schoolgebouw zijn en zich minder 'thuis voelt' op school. En zo geldt dat ook voor de andere variabelen: als een medewerker vindt dat er onvoldoende toezicht is op school, dan is dat iemand die meer dan anderen het slachtoffer is geweest van een incident, iemand die vaker bepaalde plekken op school onveilig vindt en die zich minder goed met de school verbonden voelt.

Het is moeilijk vast te stellen welk onderwerp oorzaak is en welke het gevolg. Is het zo dat iemand die slachtoffer is geweest van een incident *daardoor* meer onveilige plekken ervaart op school, zich minder thuis voelt op school en vindt dat er onvoldoende toezicht is? Of is het zo dat iemand die vindt dat er onvoldoende toezicht is op school zich *daardoor* eerder een slachtoffer vindt dan anderen? Uit dit type onderzoek wordt dat niet duidelijk.

Tabel 11.2 Samenhang tussen de verschillende onderwerpen in het leerlingenonderzoek

	leeftijd	geslacht	etnische afkomst	soort onderwijs	slachtofferschap	daderschap
slachtofferschap	ja	ja	nee	nee	-	ja
daderschap	ja	ja	nee	ja	ja	-
bekendheid met slachtoffers	nee	nee	nee	nee	-	-
opvang van slachtoffers	nee	nee	nee	nee	-	-
bekendheid met daders	nee	nee	nee	nee	-	-
ingrijpen bij incidenten	nee	nee	nee	nee	-	-
veiligheidsbeleving situaties	ja	ja	nee	nee	ja	-
veiligheidsbeleving plaatsen	nee	nee	nee	nee	nee	-
schoolbinding	ja	nee	nee	ja	ja	ja
veiligheidsverbetering noodzakelijk	nee	nee	nee	nee	ja	-

De samenhangen die uit deze tabel naar voren komen, zijn in dit rapport al bij de bespreking van de diverse onderzoeksonderwerpen behandeld.

Wellicht is het nuttig om nog eens stil te staan bij het feit dat er op geen enkel aspect verschillen gevonden zijn tussen autochtone en allochtone leerlingen. Op dit moment (lente 1998) wordt in de pers gesuggereerd dat er in Amsterdam West een groep agressieve, ontspoorde buitenlandse jongeren actief is. In dit onderzoek wordt niets gevonden van enig verschil tussen allochtone en autochtone leerlingen op het gebied van agressie, geweld en seksuele intimidatie in Amsterdam West.

11.10 Conclusie

Het gehele onderzoek overziend ontstaat een somber beeld. Er is sprake van een schrikbarend aantal slachtoffers en daders. De groep stelselmatige slachtoffers is te groot, net zoals de harde kern van daders. De meeste daders wordt niet aangepakt en de meeste slachtoffers worden niet opgevangen. Er wordt vaker actie ondernomen tegen daders dan dat slachtoffers worden opgevangen. Het toezichthouden kan aanzienlijk verbeterd worden. Schoolgebouwen en hun directe omgeving bevatten onveilige plaatsen. De sociale binding van leerlingen en medewerkers aan school laat te wensen over. Maatregelen van scholen richten zich nauwelijks op het versterken van schoolbinding. Bijna alle medewerkers en de helft van de leerlingen vinden maatregelen noodzakelijk.

Als een medewerker of leerling één of meerdere malen slachtoffer is geweest van een incident dan ervaart hij/zij de school anders dan iemand die zoiets niet heeft meegemaakt. Het gaat hier blijkbaar om indringende ervaringen die de veiligheidsbeleving op school negatief beïnvloeden. Overigens is het wel zo dat als de school iets doet, dat dat positief wordt beoordeeld.

Een structurele aanpak van veiligheid start bij de erkenning dat leerlingen en medewerkers op school het slachtoffer worden (en de dader zijn) van allerlei incidenten en dat dat ingrijpende gebeurtenissen zijn, met verregaande gevolgen.

Bijlage 1 Steekproef/respons leerlingenonderzoek

1 Algemene kenmerken steekproef

Voor het leerlingenonderzoek is een steekproef uit de leerlingen-populatie van de deelnemende scholen in Amsterdam-West getrokken. Hierbij is rekening gehouden met de populatiekenmerken ten aanzien van het aantal leerlingen per schooltype, per leerjaar en per geslacht. Tevens is de steekproef zodanig getrokken dat er ook voor elk van de dertien deelnemende school apart betrouwbare uitspraken kunnen worden gedaan.

Leerlingen die in het eerste leerjaar zaten, zijn buiten de delen van het onderzoek gehouden, die betrekking hebben op ouderschap en slachtoffer-schap (hoofdstuk 3 t/m 6). De reden hiervoor is dat de enquêtevragen op dit gebied refereren aan het afgelopen jaar. Zo wordt de leerlingen bijvoorbeeld gevraagd of zij het afgelopen jaar dader en/of slachtoffer van verschillende delicten zijn geworden. Omdat de eerstejaars nog geen jaar op school zijn, zouden de antwoorden op deze vragen geen betrouwbaar beeld over de veiligheid op school geven.

In tabel B1.1 staat het aantal leerlingen op de scholen (populatie) en het aantal leerlingen in de steekproef. Uit deze gegevens blijkt dat de verdeling van de leerlingen over de scholen in de steekproef significant afwijkt van de verdeling in de totale populatie. Om die reden is de steekproef zodanig gecorrigeerd door weging, dat de scholen in de totaalcijfers naar rato vertegenwoordigd zijn. De resultaten van de steekproef na weging zijn ook opgenomen in tabel B1.1 (vijfde rij). Door deze weging wordt de steekproef representatief geacht voor de gehele populatie³.

In de tabellen B1.1 t/m B1.4 zijn de deelnemende scholen benoemd met een letter. Welke letters met welke scholen corresponderen staat hieronder.

- a. CSG Calvijn: Waldeck Piermont
- b. CSG Calvijn: Derkinderenschool
- c. CSG Calvijn: Schipluidenlaan
- d. Patrimonium
- e. Huygens College: WG-terrein
- f. Huygens College: Dominicus Savio
- g. Katholiek College Amsterdam
- h. CSG Pascal
- i. Tweede Montessori Mavo
- j. Florens College Sloten
- k. Hervormd Lyceum West
- l. Hubertus Vakschool
- m. Ondernemers College

Noot 3 De weging is dus alleen bij de berekening van de totaalresultaten relevant. In de resultaten per school (opgeleverd in aparte bijlagen) zijn de leerlingenaantallen ongewogen meegenomen. Hierdoor wijkt de optelsom van de resultaten per school af van het totaalresultaat.

Tabel B1.1 Aantal leerlingen op de scholen en in de steekproef (in aantallen en procenten)

		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	tot
aantal leerlingen op school (populatie) *	abs	93	292	420	292	502	287	509	560	258	288	906	428	298	5133
aantal leerlingen in steekproef	abs	26	75	91	82	139	84	131	141	92	99	169	139	97	1265
respons (in %)	%	28	26	22	28	28	29	26	25	36	34	19	32	33	27
aantal leerlingen in steekproef na weging	abs	25	78	112	78	133	76	135	149	69	76	242	114	80	1367
percentuele verdeling na weging	%	2	6	8	6	10	6	10	11	5	6	18	8	6	100

In het totaal is 27% van de leerlingen van de deelnemende scholen geënquêteerd. Per school loopt het respons-percentage uiteen van 19% tot 36%. Wanneer het aantal geënquêteerde leerlingen wordt afgezet tegen de steekproef die voor de scholen in Amsterdam-West is getrokken, dan is de respons 87%.

2 Achtergrondkenmerken steekproef

In de tabellen B1.2 t/m B1.4 worden enkele achtergrondgegevens van de groep respondenten weergegeven. Het betreft gegevens over respectievelijk leeftijd, geslacht, etnische herkomst, schooltype en leerjaar.

Tabel B1.2 Steekproef uitgesplitst naar leeftijd (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	totaal
12 jaar	-	3	7	2	3	5	6	12	3	12	9	4	-	6
13 jaar	-	24	18	23	12	13	24	18	21	14	14	19	13	17
14 jaar	19	27	19	23	22	20	14	25	21	24	30	27	14	23
15 jaar	27	28	26	9	23	23	15	26	26	22	20	24	36	23
16 jaar	31	12	18	24	30	29	17	6	16	22	11	12	29	18
17 jaar	4	7	10	15	6	10	15	3	13	5	7	8	16	9
18 jaar	12	-	1	2	4	-	6	7	-	-	5	5	1	4
19 jaar of ouder	8	-	-	1	-	1	2	1	-	-	4	1	-	1
onbekend	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1	1	1
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

In de totale steekproef is bijna de helft van de leerlingen 14 of 15 jaar. Een derde is ouder dan 15 jaar en een kwart is jonger dan 15 jaar. Deze leeftijdsverdeling in de steekproef is een logisch voortvloeisel van het feit dat niet alle onderwijstypes hetzelfde aantal leerjaren bevatten (zie tabel B1.6).

Tabel B1.3 Steekproef uitgesplitst naar geslacht (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	totaal
jongens	62	27	45	98	43	73	49	53	58	48	49	64	43	53
meisjes	39	73	55	2	56	27	51	48	42	53	51	36	56	47
onbekend	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	1
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Het aantal jongens en meisjes is in de totale steekproef vrijwel gelijk. Per school loopt dit echter uiteen. Uitschieters vormen het Patrimonium met 98% jongens, het Huygens College (Dominicus Savio) met 73% jongens en de Derkinderenschool met 73% meisjes. Deze percentages komen echter overeen met de verdeling in de leerlingenpopulatie op deze scholen.

In tabel B1.4 en B1.5 wordt de etnische herkomst van de leerlingen in de steekproef weergegeven. Hierbij is de nieuwe landelijke definitie gehanteerd. In deze definitie wordt uitgegaan van het geboorteland van de betrokkene zelf en zijn/haar vader en moeder. Dit geschiedt op de volgende wijze:

Wanneer alle drie de personen in Nederland geboren zijn, wordt de betrokkene ingedeeld bij Nederland. Wanneer alle drie de personen in een ander (doch hetzelfde) land geboren zijn, wordt de persoon bij dat land ingedeeld. Wanneer echter de drie personen in verschillende landen geboren zijn, wordt in eerste instantie uitgegaan van het geboorteland van de betrokkene. Wanneer deze in het buitenland geboren is, geldt het betreffende land als het land van herkomst. Wanneer de betrokkene in Nederland geboren is, doch één of beide anders in het buitenland, wordt de betrokkene ingedeeld bij het land waarin één of beide ouders geboren zijn. Wanneer de ouders in verschillende niet-Nederlandse landen geboren zijn, wordt het land waaruit de moeder afkomstig is als uitgangspunt genomen.

De onderstaande voorbeelden zullen de bovenstaande principes verduidelijken:

- Iemand die in Nederland geboren is en waarvan ook beide ouders in Nederland geboren zijn, wordt ingedeeld bij Nederland.
- Iemand die in Marokko geboren is en waarvan ook beide ouders in Marokko geboren zijn, wordt ingedeeld bij Marokko.
- Iemand die zelf in Nederland geboren is en waarvan één ouder in Marokko geboren is en de andere ouder in Nederland, wordt ingedeeld bij Marokko.

In de onderstaande tabel wordt de etnische herkomst van de leerlingen in de steekproef gepresenteerd in termen van autochtone en allochtone herkomst.

Tabel B1.4 Steekproef uitgesplitst naar etnische herkomst (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	totaal
autochtone herkomst	39	12	7	11	10	10	23	24	30	65	36	68	42	29
allochtone herkomst	58	88	91	87	89	89	77	75	67	33	62	30	57	70
onbekend	4	-	2	2	1	1	-	1	2	2	2	3	1	2
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Op vijf scholen zitten meer dan 85% allochtonen. Dit zijn CSG Calvijn: Derkinderenschool, CSG Calvijn: Schipluidenlaan, Patrimonium, Huygens College: WG-terrein en Huygens College: Dominicus Savio. Op het Hubertus Vakschool en het Florens College Sloten zitten naar verhouding het minste aantal allochtone leerlingen.

Tabel B1.5 Steekproef uitgesplitst naar etnische herkomst per land (in procenten)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	totaal
Nederlands	39	12	7	11	10	10	23	24	30	65	36	68	42	29
Suriname	15	19	22	26	25	12	18	17	14	5	12	7	8	16
Ned. Antillen/ Aruba	4	4	2	2	1	-	-	2	2	1	3	2	1	2
Turkije	12	5	18	12	19	24	22	14	12	3	8	1	6	12
Marokko	15	52	37	40	32	43	28	25	20	10	17	4	29	26
anders	12	8	12	6	11	11	9	16	20	14	23	15	12	14
onbekend	4	-	2	2	1	1	-	1	2	2	2	3	1	2
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

In de totale steekproef is 29% van de leerlingen van Nederlandse afkomst. Ook zijn naar verhouding veel leerlingen afkomstig uit Marokko. Op een gedeelte derde plaats staan Suriname en Turkije. Slechts een kleine groep is afkomstig uit de Nederlandse Antillen of Aruba.

Tabel B1.6 Steekproef uitgesplitst naar schooltype en leerjaar (in procenten)

	1	2	3	4	5	6	totaal
brugklas	12	7	2	1	0	-	22
vwo	0	0	4	2	3	4	10
havo	0	4	-	4	2	-	10
mavo	2	3	10	3	1	-	18
vbo	4	7	11	10	1	-	33
ivbo	1	2	1	0	-	-	4
onbekend	0	1	1	1	0	-	3
totaal	20	23	29	20	4	4	100

In de totale steekproef zit een derde van de leerlingen op het vbo. Eén op de vijf leerlingen zit in een brugklas en één op de zes op de mavo. Een veel kleinere groep leerlingen volgt havo/vwo. Dit verklaart ook het hoge aantal

leerlingen in leerjaar 2 t/m 4. Havo en vwo zijn namelijk de enige onderwijstypes die meer dan vier jaar bestrijken.

3 Analyse-methode

In het leerlingenonderzoek zijn ook een aantal enquête-vragen opgenomen over de leerling zelf (leeftijd, geslacht en herkomst) en zijn/haar onderwijs-situatie (school, vestiging, richting). Deze vragen zijn gesteld om bij de analyse van de enquêtegegevens na te kunnen gaan of er verschillen optreden tussen verschillende groepen leerlingen of vestigingen. Deze 'dwarsverbanden' worden alleen in het rapport vermeld als zij significant zijn. Hierbij is een alfa van 0,01 aangehouden. Voor deze analyses is per onderzoeks-onderwerp een variabele gemaakt, die een samenvatting is van de verschillende vragen over het onderwerp.

- Voor de variabele *leeftijd* is gebruik gemaakt van vraag 1. De leerlingen zijn verdeeld over de volgende leeftijdscategorieën: 12-14 jaar, 15-16 jaar, 17-19 jaar.
- De variabele *geslacht* is bepaald aan de hand van de antwoorden op vraag 2. De deelnemers zijn verdeeld over de volgende categorieën: jongens en meisjes.
- Voor de variabele *etnische afkomst* zijn de leerlingen ingedeeld in categorieën die genoeg leerlingen bevatten om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Dit zijn de volgende categorieën: Nederlanders, Marokkanen, Surinamers, Turken en overig. Voor de vaststelling van de etnische herkomst is de eerder beschreven landelijke definitie gehanteerd.
- Voor de variabele *type onderwijs* wordt onderscheid gemaakt tussen (i)vbo, mavo en havo/vwo.
- Voor de variabele *slachtofferschap* wordt onderscheid gemaakt tussen het aantal *keer* dat leerlingen slachtoffer werden en de *zwaarte* van het incident waarvan zij slachtoffer werden. Het aantal keer wordt bepaald uit de vragen 12.1b t/m 12.20b. Voor de zwaarte wordt onderscheid gemaakt tussen leerlingen die geen slachtoffer zijn geworden, leerlingen die enkel van lichte overtredingen slachtoffer zijn geworden, leerlingen die van maximaal 10 zware overtredingen slachtoffer zijn geworden en leerlingen die van meer dan 10 zware overtredingen slachtoffer zijn geworden. De volgende incidenten zijn tot de zware incidenten gerekend: afpersing/chantage door te dreigen met geweld; seksuele gedragingen (bijv. betasten); lastig vallen (duwen, trekken, etc.); slaan/schoppen; bedreiging met wapen; mishandeling met wapen; drugshandel en heling.
- Voor de variabele *daderschap* wordt onderscheid gemaakt tussen het aantal *keer* dat leerlingen slachtoffer werden en de *zwaarte* van het incident waarvan zij slachtoffer werden. Het aantal keer wordt bepaald uit de vragen 7.1b t/m 7.28b. Voor de zwaarte wordt onderscheid gemaakt tussen leerlingen die geen overtredingen begaan, leerlingen die enkel lichte overtredingen begaan, leerlingen die maximaal 10 zware overtredingen begaan en leerlingen die meer dan 10 zware overtredingen begaan. De volgende incidenten zijn tot de zware incidenten gerekend: afpersing/chantage door te dreigen met geweld; seksuele gedragingen (bijv. betasten); lastig vallen (duwen, trekken, etc.); slaan/schoppen; bedreiging met wapen; mishandeling met wapen; drugshandel en heling.
- Voor de variabele 'onveilige situaties' zijn de scores op de items van vraag 20 bij elkaar opgeteld, met uitzondering van het item 'anders'. Vervolgens is de range van mogelijke scores door drieën gedeeld. Hierdoor ontstaan categorieën van respectievelijk leerlingen die zich nooit onveilig voelen, leerlingen die zich soms onveilig voelen en leerlingen die zich vaak onveilig voelen.
- Voor de variabele 'onveilige plaatsen' zijn de scores op de items van vraag 21 bij elkaar opgeteld, met uitzondering van het item 'anders'.

Vervolgens is de range van mogelijke scores door drieën gedeeld. Hierdoor ontstaan categorieën van respectievelijk leerlingen die zich nooit onveilig voelen, leerlingen die zich soms onveilig voelen en leerlingen die zich vaak onveilig voelen.

- Voor de variabele 'schoolbinding' zijn de scores op vraag 22 bij elkaar opgeteld. Vervolgens is de range van mogelijke scores door drieën gedeeld. Hierdoor ontstaan categorieën van respectievelijk leerlingen die weinig, redelijk en veel schoolbinding ervaren.
- Voor de variabele 'daders bekend bij school' (tabel 5.4, laatste regel) is gebruik gemaakt van vraag 9c. Alleen de antwoorden van leerlingen die het afgelopen jaar iets gedaan hebben zijn meegeteld.
- Voor de variabele 'slachtoffers bekend bij school' (tabel 6.1, laatste regel) is gebruik gemaakt van vraag 15. Alleen de antwoorden van leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden zijn meegeteld.
- Voor de variabele 'ingrijpen bij ouderschap' (tabel 5.5, eerste regel) is gebruik gemaakt van vraag 10. Alleen de antwoorden van leerlingen die het afgelopen jaar iets gedaan hebben en bij de school bekend waren zijn meegeteld.
- Voor de variabele 'opvang van slachtoffers' (tabel 6.2, eerste regel) is gebruik gemaakt van vraag 16. Alleen de antwoorden van leerlingen die het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden en bij de school bekend waren zijn meegeteld.

Bijlage 2 Respons personeelsonderzoek

Bij het personeelsonderzoek is geen sprake van een steekproef. Gestreefd is naar deelname van alle medewerkers van alle betrokken scholen. In de praktijk bleek dat niet haalbaar. In onderstaande tabel treft u de respons per school aan.

In de tabellen B2.1 t/m B2.4 zijn de deelnemende scholen benoemd met een letter. Welke letters met welke scholen corresponderen staat hieronder. In verband met de kleine aantallen deelnemers (een onderzoek onder medewerkers is per definitie kleinschaliger dan onder leerlingen) zijn de diverse locaties samengevoegd, anders dan bij het leerlingenonderzoek.

- a. CSG Calvijn: drie locaties: Waldeck Piermont, Derkinderenschool en Schipluidenlaan.
- b. Patrimonium
- c. Huygens College: twee locaties: WG-terrein en Dominicus Savio
- d. Katholiek College Amsterdam
- e. CSG Pascal
- f. Tweede Montessori Mavo
- g. Florens College Sloten
- h. Hubertus Vakschool
- i. Ondernemers College

Tabel B2.1 Respons per school

		a	b	c	d	e	f	g	h	i	onb.	totaal
vragenlijsten uitgedeeld	abs	89	31	101	63	65	22	34	32	69		506
ingevulde vragenlijsten retour	abs	62	25	53	55	60	15	32	19	34	5	361
respons	%	69	81	52	87	92	68	94	59	49		71

Het Hervormd Lyceum West doet niet mee aan het personeelsonderzoek.

Zoals u ziet varieert het responspercentage tussen de scholen flink. Doel van het onderzoek is om een representatief beeld te geven van medewerkers aan het VO te Amsterdam West. De vraag is of scholen met een hoog responspercentage niet 'oververtegenwoordigd' zijn in de deelnemersgroep. De berekening die daarbij gehanteerd is ziet u in de volgende tabel.

In het onderste deel van de tabel ziet u een vergelijking tussen het percentage medewerkers per school van het totaal aantal medewerkers en het percentage deelnemers per school van het totaal aantal deelnemers. Een groot verschil daartussen kan duiden op een oververtegenwoordiging of een ondervertegenwoordiging van een bepaalde school in de totale onderzoeksgroep.

Tabel B2.2 Over- of ondervertegenwoordiging van scholen.

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	to- taal
aantal vragenlijsten uitgedeeld	89	31	101	63	65	22	34	32	69		506
ingevulde vragenlijsten retour	62	25	53	55	60	15	32	19	34	5*	361
respons per school %	70	81	52	87	92	68	94	59	49		71
aantal medewerkers / totaal aantal medewerkers (in %)	18	6	20	12	13	4	7	6	14		100
aantal deelnemers / totaal aantal deelnemers (in %)	17	7	16	15	17	4	9	5	10		100
verschil (in%)	-1	+1	-4	+3	+4	0	+2	-1	-4		0

* Van 5 vragenlijsten was niet te achterhalen van welke school ze kwamen.

Er is geen sprake van over- of ondervertegenwoordiging van één of meerdere scholen, bij statistische toetsing bleek geen van de gevonden verschillen significant (Chi-kwadraat, $\alpha = 0,05$). De huidige onderzoeksgroep representeert de betrokken scholen goed. Er is geen noodzaak tot weging van cases, zoals bij het leerlingenonderzoek. De data zijn ongewogen verwerkt.

De 'dwarsverbanden' zoals gepresenteerd in hoofdstuk 9 zijn als volgt berekend. Per onderwerp is een variabele gemaakt die een samenvatting is van de verschillende vragen over het onderwerp.

- Voor de variabele 'slachtoffer' is, op dezelfde manier als bij de leerlingen, een aantal items van vraag 1 tot 'zware incidenten' gerekend en de overige tot 'lichte'. De items d, e, f, g, h,, i, k, l, en m zijn tot de zware incidenten gerekend op basis van de schending van de lichamelijke integriteit die daarbij speelt. De overige items horen bij de lichte incidenten.
- Voor de variabele 'toezicht' zijn de scores op vragen 9a en b, 13, 20a en b en 22a bij elkaar opgeteld.
- Voor de variabele 'onveilige situaties' zijn de scores op de items van vraag 21 bij elkaar opgeteld, met uitzondering van item k: 'anders'.
- Voor de variabele 'schoolbinding' zijn de scores op de vragen 14 tot en met 18 bij elkaar opgeteld.

De onderlinge verbanden zijn onderzocht door middel van regressieanalyse, tweezijdig getoetst met $\alpha = 0,05$.